

Pr. 12 num. 23. 1765

18

Q. D. B. V.
DISSERTATIO INAVGVRALIS IVRIDICA

1765
2

Q. V. A.
P A C T A
NON STRICTI IVRIS
S E D
BONAE FIDEI ESSE
E V I N C I T V R.

19

102

Q V A M
IN REGIA FRIDERICIANA
EX DECRETO ILLVSTRIS ICTORVM ORDINIS
P R A E S I D E
IOANNE TOBIA CARRACH ICTO

POTENTISSIMO PORVSSORVM REGI A CONSILIIIS INTIMIS
A C A D E M I A E R E G I A E F R I D E R I C I A N A E D I R E C T O R E
FACVLTATIS IVRIDICAE IN EADEM PRAESIDE ORDINARIO
ET H. T. DECANO,
P R O F E S S O R E I V R I S P R I M A R I O E T C.

P R O G R A D V D O C T O R I S

D. I V L I I C I O C C L X V .
H. L. Q. C.
P V B L I C E V E N T I L A N D A M
E X H I B E T

A V C T O R E T R E S P O N D E N S
IOANNES CHRISTIANVS LICHOTIVS
H A L E N S I S.

HALAE MAGDEBVRGICAE,
LITTERIS IO. FRIDERICI ET FRID. AVG. GRVNERTORVM.

DISSERTATIO IN QUAE DAM...

PACTA
NON STRICTIUS
BONAE FIDEI ESSE

EVANGELIUM
REGIMINE PRAECIPUE...

IN REGIA BRITANNICA
EX DECRETO PRAECIPUE...

IOHANNES THOMAS...

TRAESE...

THE GRADU...

CONSILIARIS REGIS

IOHANNES CHRISTIANUS...

...

...

MEMORIAM VIRIS
PERILLVSTRI, ILLVSTRIBVS,
GENEROSISSIMIS, CONSVLTISSIMIS, AMPLISSIMIS
ATQVE SAPIENTISSIMIS
AD
REGIMEN DVCATVS MAGDEBVRGICI
CONSTITVTIS
DOMINIS
PRAESIDI
CETERISQVE
CONSILIARIIS REGIIS
PATRONIS ET FAVTORIBVS
PIA MENTE VENERANDIS

HANC DISSERTATIONEM
TAMQVAM TESSERAM
GRATAE MENTIS
PRO BENEFICIIS IN SE A PVERITIA
VSQVE LIBERALITER COLLATIS
DEVOTISSIME OFFERT
SEQVE SVAQVE STVDIA
TANTIS PATRONIS
STVDIOSISSIME COMMENDAT
CLIENS OESERVANTISSIMVS
IOANNES CHRISTIANVS LICHOTIVS.

VIRI PERILLVSTRIS,
ILLVSTRES GENEROSISSIMI
CONSULTISSIMI, AMPLISSIMI,
SAPIENTISSIMI, PATRONI
SUMMA OBSERVANTIA
COLENDI.

*S*ed *si* vel *summam* dignitatem
VESTRAM, vel *meam* hu-
militatem cogitanti *mibi* vide-
ri poterat, liberari me a temeritatis suspi-
cione non posse, qui audeam TANTIS
NOMINIBVS tam paruum atque ie-

X 3

iumum

iumum libellum inscribere: tamen, cum pietatis ea vis sit, ut continere se animi angustiis non possit, quin gestiat in lucem proferri, atque ego arbitrarer, satius esse eam quomodocumque prodere, quam summorum in me meritorum VESTRORVM immemorem videri, facile spero fore, ut hoc, quidquid audeo, tamquam ab animo pietatis plenissimo profectum suscipiatis. Quam spem mihi in primis confirmat cura plane singularis, qua memini VOS rebus meis a prima pueritia prospicere. Nam cum essem matura parentum morte subito orbatus iis, a quibus iuuenilis aetas temperaretur, vna VESTRA providentia fuit, quae studia mea omnemque vitam sapientissime

fine et adiuuaret et regeret, ita ut vere
dicere possim, VOS Patrum magis, quam
Patronorum loco fuisse. Quae ipsa res uti
efficit, ingrati notam ut vix possem effuge-
re, nisi vel hac opportunitate ad VOBIS
publice declarandam pietatem uterer, sic
magnum animum addit, ut confidam tales
VOS in hoc leui deuotissimae mentis docu-
mento suscipiendo, omninoque in me ornan-
do semper fore, quales in regendis rebus
meis semper fuisse noui. Atque illud VOS
ita vehementer rogo, ut mihi simul profi-
tear nihil iucundius et potius fore, quam
perpetuum studium, quo ad veram virtu-
tem enitar, ne habeatis vnquam, quod
VOS liberalissimae curae de me susceptae

Jo. Christianus Lichtenh.

poeni-

*poeniteat. Seruet Optimus Maximus
Deus VOS, VIRI SAPIENTIS-
SIMI, ita saluos et incolumes, et per lon-
gos annos auctoritas regia VESTRIS
prudentissimis consiliis, VESTRA iusti-
tia prouidentiaque summa exornet patriam
felicitate, ego vero inaeestimabili patroci-
nio VESTRO cum iucundissimo animi
mei sensu frui possim*

TANTORVM NOMINVM

cultor obseruantissimus
Io. Christianus Lichotius.

Q. D. B. V.
DISSERTATIO INAUGVRALIS IVRIDICA

^{QVA}
P A C T A
NON STRICTI IVRIS
^{SED}
BONAE FIDEI ESSE
EVINCITVR.

§. I.
P R O O E M I V M.

Eruditorum nemo est, quem fugiat, Iurispruden-
tiam iudiciariam et consultatoriam consistere in
legum cognitione earumque prudenti ad facta
obuia applicatione. Ad vtramque facit inter-
pretatio tum legum, tum actuum, quibus animi senten-
tiam

A

tiam homines in vita communi inuicem communicant, et ad quos leges sunt applicandae. Sole meridiano hinc clarius est, in id inprimis et necessario iureconsultum incumbere debere, ut habitum nanciscatur, sensum mentemque tam legum ipsarum, quam dispositionum siue vltimarum, siue inter viuos conceptarum aliorumque actuum inter homines susceptorum perspicendi atque diiudicandi; qua quidem sine virtute reliquae ut inanes inertesque in totum euanescent.

Iam vero sunt, quibus omnis interpretatio pactorum et contractuum, aliarumque dispositionum dispesci posse videtur in strictam et in extensiuam, qui suas rectius initari essent rationes, si ab *interpretatione stricta* discernent *iustam interpretationem* IULIANO in *L. 201. D. de V. S.* viam praemonstrante. Sane si huius distinctionis applicationem conspiciamus, dici plane nequit, quam varia dissentientia et difficulta sint Doctorum praecepta de faciendis in singulis negotiis, materiis, variisque actuum speciebus interpretatione vel stricta vel iusta seu bonae fidei accommodata. De stricto iure doctrina, quam demum ex iure Romano hausimus, itidem multis disceptationibus causam dedit, saepiusque adhuc errores et nebulas producit. Quarum quidem dissipandarum gratia lucem aliquam sententiae de stricto iure strictaque, quae illud comitatur, interpretatione, praesertim quoad pacta, affundere enitemur. Familiarissima equidem ICtis tam in cathedra, quam in foro versantibus sunt carmina: *pacta sunt stricti iuris! commissiones sunt stricti iuris! priuilegia sunt stricti iuris! poenae sunt stricti iuris! statuta sunt stricti iuris, seu stricte interpretanda!* Sed, quod pace sic sententium dixerim, neutrum illorum mihi quidem cum veritate consentire videtur.

§. II.

T H E M A.

Singula illa vt vno examinentur opere vnoque fasce complectamur, dissertationis academicae fines transgrederetur. Postremum eorum iam excussit PRAESES *Dissertatione, qua examinatur brocardicum, statuta sunt stricte interpretanda, ne laedant ius commune*, quae quondam sub B. DNI GASSERI nomine in publicum prodiit. Iam quidem primum illud, quod pacta attinet, expendisse et ad lucem illam principiorum iuris admotum accuratius diiudicasse, pro specimine meo inaugurali sufficiet: indeque apud animum constitui, tum ex Iure Naturali, tum Ciuili Romano aequae ac Germanico commonstrare, pacta non stricti iuris esse, sed bonae fidei, adeoque strictam in ea cadere nullo modo interpretationem. Atque ne frustraneum suscepisse laborem et cum laruis pugnare videar, paucis tantum praemonendum putavi, quod viri quondam maximi nominis in illa praesertim fuerint sententia, quod pacta sua natura sint stricti iuris, et ambigua stricte sint interpretanda, vt et instrumenta desuper facta, nec extendatur pactum vltra expressa, et quod verbis non continetur, pro omisso habendum, vti non solum ex CARPZOVII *Iurisprud. forens. Parte II. Const. XXIX. Def. XX. num. 1.* sed etiam aliis longa serie in BARBOSAE *Thesauro locorum communium Lib. XIV. Cap. I. axiom. VI.* citatis videre licet.

§. III.

ORDO DICENDORVM.

Opus itaque erit, vt secundum diuersa haec Iura, naturale, Romanum atque patrium, de stricto iure et bona fide, atque de pactis, quantum instituti ratio exigit, breuibus exponam, indeque assertum meum conficiam, quibusdam simul frequentibus notionibus clarius accuratiusque determinatis, et denique vulgaris erroneae opinionis origine inuestigata.

A 2

§. IV.

§. IV.

DE IVRE STRICTO ET BONA FIDE.

Ordiamur autem ab explicatione earum notionum, quae in tractatione ipsa maxime in censum veniunt, ut

Singula quaeque locum teneant sortita decenter.

Bona fides, aureum illud nomen, humanae felicitatis fulcrum, societatis vinculum, lanx iustitiae virtutumque caput, quam omnes communi voto exoptant, nihil aliud est, quam naturalis aequitas et ab omni furo, commentis, fallacia, ambiguitate, invectione et vanitate verborum et ab omni dolo purgata gestio negotiorum. Bona fides negotia pacta et verba ex iusta contrahentium intentione et ex geminis incorruptisque significatibus naturaliter et aequè interpretatur. Sic in iure naturae nobis repraesentamus bonae fidei indolem, sicque describit eam TRYPHONIVS, qui in L. 31. D. De post. bona fides, ait, quae in contractibus exigitur, aequitatem summam desiderat. Ius strictum quod attinet, variorum iurium respectu variam desiderat considerationem. Alia quippe significatione venit, si ad Ius Naturae, alia, si ad Ius respicias Civile.

§. V.

IUS STRICTVM IN SPECIE EX IVRE NATVRAE.

Quod si *ius strictum* I) ex mente Iuris Naturae, vti saepe fit, nominaveris, intelligenda erit illa divinae huius legis pars, quae de officiis iusti praecipit, adeoque de obligatione et iure perfectis, potestatem coactionis, pro modo vel naturalis status, vel societatis civilis, violentiae adversus temeratores tribuentibus. Verum a iure hoc stricto, quod alii Ius Naturae stricte dictum aptius vocare amant, non tam bona fides, quam iura obligationesque imperfectae distinguuntur, scilicet officia humanitatis, benevolentiae, beneficentiae, misericordiae, grati animi aliaeque virtutes, quae quidem per se violentiae coactionis potestate destituuntur.

§. VI.

§. VI.

IVS STRICTVM EX IVRE ROMANO.

Respectu II) iuris Ciuilis a Quiritium *strictum ius* varia iterum consideratione venit. Etenim a) primo quidem significato de legibus ipsis ciuilibus antiquis Romanis quippe valde restrictis, utpote de legibus regiis, XII tabularum, in campo Martio sollempniter latis, plebiscitis, fori vsu et legis actionibus praedicatur, quarum Romanis tam sollempnia erant verba, ut nullum esset negotiorum genus, neque publicis, neque privatis, neque forensibus, neque domesticis in rebus, neque si secum agerent quid, neque si cum aliis contraherent, quod non ex legum verbis ipsis conceptissimam nactum sit foamulam; caedemque leges ex omni verbulo et syllaba stricte obseruari debuerint. A quibus quidem *ius honorarium* distinguitur, inprimis Praetorium, quod *strictum* illud *ius* ex iure naturali eiusque officii perfectis supplet et temperat, vnde *ius aequum* dicitur. Quin etiam *aequum* hoc *ius honorarium* ad *bonam fidem* pertinere, inde apparet, quod, quae huic aduersa solo *iure ciuili stricto* nituntur, exceptione et actione doli reparantur, quae latiori sensu bonae fidei opponi solet.

§. VII.

CONSIDERATIO SECVNDA EX IVRE ROMANO.

Praeterea b) altero significato *ius strictum* dicitur illud *ius*, quod oritur ex *interpretatione* legum, formularum actionum, vicinarum voluntatum, contractuumque *stricta* et verbis solis eorumque etymologiis et significatibus angustioribus inhaerente, quae, praeter alias rationes, exinde orta et introducta videtur, quod Romani iurisperiti Philosophiae Stoicorum addicti strenuisque eorum et rigorosis principiis imbuti legum vocabula sectabantur, totique in vocum deriuatione et dimensione verfabantur, verbis tamquam glebae adscripti: quod malum instar peccatis ex Zenonis schola emergens ad Iudaeos etiam irrepsit, ut Phari-

faci scrupulationibus et argutiis suis caeleste Mosaicum ius penitus corruptum peruerterint. Quare etymologia *επινοησις* saepius in ore criticorum nihil aliud est, ac absensa deriuatio uocum, quarum maiorem copiam AEGIDIUS MENAGIUS in *Amoenit. Iur. Civ. Cap. XXXIX.* adduxit, nec non stricta uerbis solis anxie superstructa legum interpretatio ab ICTIS sequioris aevi nomine *Iudaicae, Stoicae, Pharisaicae* explicationis insignitur. Quam quidem iam depictam interpretationem, quae antiquioribus iurisprudentiae Romanae temporibus obtinuit in legibus earumque actionibus, nec non ad testamenta et contractus iuris ciuilibus prolata est, saepe *ius Ciuile uerū εφορῶν* dixerunt. Nam siue actor in ius uocaret reum, siue in iure ederet actionem, siue is, unde petebatur, exceptione se defenderet, siue uterque contestaretur litem: id omne fieri debebat sollempnibus uerbis ex albo, uel ex lege ipsa haustis et cum tanta recitantis circumspectione, ut qui formula ceciderat, ipsa causa cecidisse iudicaretur. Ex quo patet, iudicem his etiam uerbis inclusum, nulla aequiore sententia ea transgredi potuisse: quod latius exposuit PRAESES in *Diurnis Halensibus* anno 1764. *num. XLV. XLVI. et XLVII.*

§. VIII.

INTERPRETATIO IVSTA AUT AEQVA QUID SIT EX
IVRE ROMANO NOVIORI?

Cui quidem *iuri stricto* seu *interpretationi strictae* opponitur *interpretatio aequa*, uel *per aequitatem*, uel *iusta* secundum *IVLIANVM* supra §. I. citatum, quae partim in sensu legum aliarumque dispositionum *verbali* secundum genuinas regulas hermeneuticas eruendo versatur, quam dicere solemus interpretationem *grammaticam* seu *declaratiuam*, partim etiam rationem legis dispositionumque maxime finalem circumspeciens, unde *interpretatio logica* dicta, aut uerba *angustiora* ad *rationis finalis ambitum* extendit, aut uerba *laxiora* ad *rationis finalis modulum* restringit. Unde *interpretationis*

tationis logicae species natae, *extensivae* aequae ac *restrictivae*: atque sic utraque haec species imprimis dici solet interpretatio per aequitatem T. DN. BOEHMERVS *Introduct. in Ius Digestor. L. I. Tit. I. §. 4.* quae ipsa etiam *bonae fidei* nomine comprehenditur, vti apparet ex *L. 86. pr. D. de Acquir. heredit. L. pen. D. de Constit. pecun. et L. 8. Cod. de Iudic.* Nouiora scilicet iura Romana *strictum* illud ius ferme subuerterunt, mutatis principiis antiquis, et interpretatione per aequitatem tam circa leges vniuersim, quam in vltimis voluntatibus inualescente, et in specie in heredis institutione per CONSTANTINVM *L. 15. C. de Testam.* atque postea per IUSTINIANVM *L. 2. et 3. Instit. de Legatis* nec non *L. 1. et 2. C. Commun. de Legat. et Fideicommiss.* legata fideicommissis exaequantem, pariterque in actionibus introducta per Imperatores DIOCLETIANVM, MAXIMIANVM, LICINIVM, CONSTANTINVM M. atque postremo per THEODOSIVM II. et VALENTINIANVM III. *L. un. C. Vt quae desunt advocat. partium index suppleat. L. 8. C. de Iudiciis. L. 1. et 2. C. de Formulis et impetrationibus actionum sublatis L. 2. C. de Pedaneis iudiciis.* Magnam enim subinde iuris mutationem et temporis ratio et Philosophiae vicissitudines suaserunt. Ius enim XII. tabularum angustis limitibus circumseptum, quos stricta interpretatio magis adhuc restringebat, nimis insufficientis erat ad iura a statu hominum, ex dominio, ex hereditatibus, seruitutibus, et pignore, immo etiam ex promissionibus, vel damno illato descendencia persequenda, cum illa ad contractus eorumque formas, haec ad prohibitos speciali lege civili casus restricta essent: saepiusque sic frustra quaerebatur praesidium Iuris Civilis ad id, quod Naturale exigebat, obtinendum. Quod eo acerbius ineptiusque videbatur, quo aequior subinde miriorque Philosophia et politior Iuris Naturae scientia quasi ex tenebris elucescebat. Tunc multos regularum iuris antiquioris errores detegebant, et iurium quondam vſitatorum estrenatam licentiam, ob damnum reipublicae inde emergens coercendam abrogandamque iudicabant. Praeterea statu publico in aliam formam

nam transmutato, et multis pristinis conditionibus variorum iurium radicibus exstirpatis, noua aequior et minus stricta Iurisprudentia non poterat non introduci. Confer. *Diurn. Halens. cit.*

§. IX.

EX IVRE GERMANICO ANTIQVO ET NOVO.

In β Germania neutro significato ius *ciuile strictum* aequitati et *bonae fidei aduersans* obtinere potuit vnquam: siquidem Germanorum mores maximam partem in iuris naturalis vniuersaliter obligantis obseruantia consistebant; ciuilibus legibus paucioribus constitutis, his tamen etiam naturali aequitati maximam partem inseruentibus. Interpretationem quoque strictam ad modum antiquorum Romanorum verbis inhaerentem, vna cum eius fundamento Romano, contractibus istis ciuilibus, legisque actionibus semper nos ignorauimus. Ex aduerso omnia secundum simplicitatem Iuris Naturalis tractantes ex bona fide aestimauimus, cui rei ex antiquis temporibus praeter *TACITVM de Moribus Germ. Cap. XIX.* id laudis tribuentem nobis, *quod apud Germanos plus valeant boni mores, quam apud Romanos bonae leges, et in Annal. L. XIII. cap. 54. quod nonnulli mortalium armis et fide ante Germanos sint,* etiam ista paroemia: *Ein Wort, ein Wort: ein Mann, ein Mann,* testimonium affert; atque ex nouioribus huc collineat *Recess. Imp. de Anno 1600. §. So viel nun etc. 140.* Neque receptio iuris peregrini in patriam nostram hic nouum aliquid constituere et formare potuit, quae scilicet modo in subsidium, vt infra monstrabitur, facta fuit et ad iustitiam supplendam suscepta. Iniquum autem eiusmodi supplementum Germaniae in iustitiae administratione naturalem rationem et aequitatem sequenti eo minus opus, minusque opportunum fuit, quo minus principia stricti illius Romani iuris antiquioris Germaniae conueniant, vt adeo principiata, liceat cum Dialecticis loqui, inde deriuata in adiumentum abundans aduocare foret absurdissimum. Quod eo rectius asserere mihi videor, quo certius est, quod iam diu,

diu, antequam iura Latialia in Germaniam penetrarunt, vti §. praec. exposui, principia *stricti iuris antiqui* et ipsum illud *ius strictum* in republica et Iurisprudencia Romana fuerint subuersa.

§. X.

DE PACTIS EX IVRE NATVRAE.

Verum quo viam nobis recte struamus ad rem enodatus ex proposito nostro demonstrandam; naturam pacti, eius finem, usum et necessitatem paulo ita tractabimus, vt secuta et firma nostrae disquisitionis stabiliantur fundamenta. Ad tria illa referri debent, quae pacto, si veri nominis tale esse debeat, nimirum consensus mutuus in obligationem perfectam ad aliquid alteri praestandum, insint necessario requiruntur. *Promissio unum* est essentiale pacti. Perinde autem est, siue promissio fiat ad praecedentem eius, cui promittitur, interrogationem vel ad aliud eiusdem desiderium, siue a promissore offeratur sponte. Nolumus ea repetere, quae in omni iuris naturalis tractatione enucleari solent, nolumus centies definita denuo definire, aut aptas aliorum, cum breuitari litemus, exhibere notiones. Promittit, vt tribus verbis dicamus, quatenam mens nobis sit, promittit ille, de quo sufficienter constat, se velle, vt aliquid, quod ipsi hucusque proprium erat, fiat alienum, adeoque vult, vt alteri ius nascatur perfectum determinatumque ad id, propter quod antea vel nullum, vel imperfectum vel saltem minus determinatum ius habebat. *Alterum* palmarium, quod pactum constituit, est *acceptatio*, quam vulgo dicunt, vel rectius, vt is, cui promittitur, idem velit sibi habere ius, quod promissor eidem concedere stauit. Mutuo enim paciscentium consensu niti debere pactum, ipsa eiusdem exigit indoles. De eoque sufficere dixisse, esse consensum in promissionem, satisque constare debere, velle eum, cui facta est promissio, vt id, quod ipsi alter pollicitus est, suum existat, siue ista voluntas promissionem antecedit, siue eandem se-

B

quatur.

quatur. Tertium denique est *simultaneus* et *reciprocus* in idem placitum consensus, qua quidem conditione ideo opus est, ut de obiecto sufficienter uterque consentiat paciscentium. Illud autem parum refert, an statim e vestigio reciprocus intercedat consensus, eo statim momento, quo alter aut obtulit aliquid, aut desideravit, an vero ex intervallo accedat, modo adhuc perduret obligatio promissoris vel desiderium sibi aliquid exigentis, neque de voluntas mutatione saltem probabiliter constat, de qua re plenius egit B. PFENDORF *de Iure Nat. et Gentium*. L. III. C. VI. §. 15. ID. *de Offic. homin. et civ.* L. I. C. IX. §. 16. B. THOMASIVS *Institut. Iurisprud. Divinae* L. II. C. VI. §. 13. *seqq.* B. HEINECCIUS *Elem. Element. Iuris Nat. et Gent.* L. I. C. XIII. §. CCCLXXXVI. Efficitur facile ex his, quod *ad voluntatis contrahentium unionem* actualem pacta quam maxime redeant. Neque ergo ad pactum sufficient sola voluntatis inclinatio, aut voluntas, quae olim ex altera saltem parte adfuit: sed actu adesse debet mutua voluntas, et quidem ordinario signis utrimque declarata sufficientibus. Interim tamen aliquando etiam contingit, ut citra signa quoque de consensu mutuo probabiliter ex indole hominum negotiique natura eiusque circumstantiis constet, seu consensus praesumatur: quo casu etiam firmum existere pactum, cordatioribus recte asserunt ut *praesumpti* consensus PFENDORFIVS *de Iure Nat. et Gent.* L. III. c. VI. §. 2. ID. *de Offic. homin. et civ.* Lib. I. C. IX. §. 9. THOMASIVS *cit. loc.* §. 19. 20. 21. *seqq.* HEINECCIUS *Elem. Iur. Nat. et Gent.* Lib. I. Cap. X. §. CCLXXXIV. Cap. XI. §. CCLXXXVIII. Cap. XIV. §. CCCLXXXI. et §. CCCLXXXV. Caeterum quoque ex propositis apparet, neminem pacisci posse, quem ratione sua uti siue infantia siue tristitia fata veruere: nisi quousque consensus eiusdem praesumi potest, a generali hominum indole ad speciem atque individuum pro natura negotii circumstantiisque eiusdem probabili facta collectione. THOMAS. *cit. cap. VII.* §. 25.

Equidem de consensu, quem ad pactorum subsistentiam retulimus, paulo distinctius egisse iuabit: tum ut proposita rectius intelligantur, vna cum praecipuis pactorum speciebus; tum ut infra de fide pactorum bona accuratius iudicare possimus. Idque eo minus incongruum videtur, quo magis plerumque confundi solent maxime distinguenda. Certe consensum significati, quo in legitima venit scientia, commode B. HEINECCIUS cit. *Elem. Iur. Nat. et Gent. L. I. C. XIV. §. CCCLXXXI.* descripsit, quod sit *duarum plerumque voluntatum in eandem rem eademque circumstantias conspiratio.* Quod si autem *conspirationis tropus* displiceat, dicere poteris, consensus est *vnio voluntatis diuersorum hominum circa idem obiectum eiusque circumstantias.* Consensus igitur consistit in ipsa vnione voluntatis diuersorum hominum *interna*: atque simulac voluntas vnita est, consensus adest, licet signis non sit declaratus, quem ideo nonnulli dicunt *consensum internum.* Quoniam vero saepe homini difficile est, *internum* consensum in aliis hominibus perspicue satis cognoscere, apprime conuenit, ut aliis consensum nostrum signis declarem perspicuis. Quem *signis declaratum* consensum recte quidem dices *consensum externum*: Icti tamen eundem *consensum verum* quasi per excellentiam appellare maluerunt: siquidem plerumque ex signis verius seu certius de consensu constar, quam de solo consensu interno. Si ergo *in signum* declarandi aliis consensum adhibeantur *verba*, consensus dicitur *speciatim expressus*, cum verba plerumque aptiora sint ad sensa animi nostri distinctius cum aliis communicanda exprimendaque, quam alia signa. Perinde autem est, siue verba ore proferantur, siue litteris depingantur. Id tamen praeteruehendum non est, verba quandoque voluntatem fermocinantis *aperto et palam explicare*,

per propositionem simplicem et puram, quandoque autem non adeo aperte et palam proponere, sed quodammodo occultare per propositionem compositam et exponibilem, vix rite intelligendam, nisi plures in propositiones resoluatur. Quod quomodo fiat, videre licet apud Dialecticos: nos autem, hoc loco notemus, necesse est, inde oriri consensus *expressi* diuisionem in *explicitum*, quando verba palam et aperte propositione simplici et pura voluntatem exponunt, et *implicitum*, quando verba non adeo aperte sed quodammodo occulte per propositionem compositam et exponibilem voluntatem exponunt. Quodsi vero *non verba, sed alia signa* in facto consistentia concludenti pro medio consensus declarandi adhibita sint, Icti, sequioris aevi imprimis, *consensum* dicere solent *tacitum*. Interim cum §. *praecedente* monstrauerimus de consensu interno, verbis licet aut factis non declarato nihilominus aliquando sufficienter constare: hinc vsu venit maxime Iurisprudentiae cultoribus, *consensum* eiusmodi signis quidem *non declaratum, de quo tamen probabiliter, secundum dicta, constat, appellare consensum praesumptum*: aequè vti in dispositionibus solitariis, vt pote in legibus, vltimis voluntaribus, sermonibus factisque extra pactum in vita communi obuientibus, id quod intentio loquentis vel facientis fert probabilis, etiamsi signis palam non declaratum sit, *praesumpta voluntas* legislatoris, testatoris, loquentis, facientis dici solet. Etenim praesumere inter alia significat idem ac putare, vel *conicere* aliquid per rerum circumstantias ex argumentis frequenter obtinentibus, etsi illud in sensus non incurrat, sicuti venit *VIPIANO L. 7. D. de in litem iutando, VALERIO L. I. c. 5. et 6. SENECAE Epist. 107. SPARTIANO in Hadrian. c. 2.* vnde *praesumptum* etiam nonnullis audit *coniecturatum*. Certe eo rectius consensus praesumptum ex Naturali Iure adstruere nobis videmur, quo magis notum est ex arte iuris, quod etiam, voluntate consensus declaratis per verba aliaue signa, si ambiguitas quaedam cirra

§. XII.

REMOTIO DEVIORVM CIRCA CONSENSVM
PRAESVMTVM.

Oggeres forsan, quod dentur inter ICtos famigeratissimos, qui in alia ierint omnia, siue quod *consensum praesumptum* neutiquam ex Naturali Iure deriuandum existimaueriat, sed *fictum* esse, rati sint, ex dispositione ciuiliū legum, siue quod *praesumptum consensum* iudicauerint esse *tacitum*, propterea ab illis vapulantes, quasi summa imis et quadrata miscentes rotundis. Haec minime nos fugiunt: minime vero alterutri accedere possumus sententiae; quamquam inficias non eamus, posteriorem quandam mereri excusationem. Nimirum, quod priorem concernit opinionem, eandem ideo admitti nequire, persuasum habemus, quia §. X. et XI. latius iamiam monstrauius, *consensum praesumptum* omnino et cum notione *consensus*, et cum naturali ratione conuenire, ita vt sine omni legum ciuiliū fictione inter illos quoque, qui ex solo viuunt Iure Naturali, obtineat. Qua propter eidem *fulerum fictionis* legum ciuiliū Romanarum *fictitium* non opus est: nisi in illam *SVRDI de Alimentis Tit. I. Q. 45. num. 58.* censuram, *legem quaerere*, ubi est *ratio naturalis*, est *infirmas intellectus*, incurere velimus. Illaque infirmitas eo periculosior esset hac in causa, quo magis ex deductis liquet, et voluntatis praesumptae, et *consensus praesumpti* indagacione Iurisprudenciam plane non posse superfedere in illis etiam rebus publicis, quae Iure Ciuili Romano vna cum *fictionibus* inde exculptis minime vtuntur. Et quae, quaeſo, difficultates praecent iura successiois, praecipuis intestatae, inter illos, qui Iure quodam positiuo, maxime Romano, non reguntur, si *consensum praesumptum*, ex Iure Naturali eundem tollens, ad solas Iuris Latialis *fictiones* illas imaginarias ablegaueris. Noti sunt nobis, qui illa ingressi de via in desperatos hos seducti sunt abscessus, vt omnia successiois iura e Naturali sustulerint Iure, bona morte domini vacancia fieri, occupan-
tisque

tique cedere statuentes: qualem periculosum errorem euitabis facile, si de consensu praesumpto ex naturali ratione aptam foucas notionem. Altera nunc in censum veniat, illorum scilicet, sententia, qui *praesumptum* consensum vendit aut pro consensu *tacito*. Omnino largimur, hos minus commode rem exponere, si distinctas consensus species secundam indolem rei notionesque inde formatas ad amussim rectae rationis §. *praeced.* datam rite expendamus, ac si terminum *taciti* sumamus, vti §. *praeced.* factum est, in significatu ICris ad minimum sequioris acui familiari. Hac contemplatione scilicet vti-que multis consensus *tacitus* a praesumpto distat parasangis. Etenim illum accepimus esse *externum* signis declaratum, adeoque *veri consensus* per eminentiam ita dicti speciem istam, quae declaratur *signis aliis, quum verbis*; cum ex aduerso consensus *praesumptus* sit *internus, signis non declaratur*, adeoque a vero isto consensu eiusque speciebus distinctus, qui tamen, adesse omnino, ex probabilibus conicitur argumentis. Minime igitur conuenit diuerfas istas consensus *praesumpti* seu *coniecturati* atque *taciti* species inuicem miscere, atque verborum mixtura aut inscitiam aut inaduertentiam prodere nostram, simulque notiones in aliis excitare confusas. Verum enim vero dissimulandum non est, quod ad hos facit excusandos, qui magis cum ratione agunt, quam illi consensus per leges civiles ficti, quem circumferunt, architectae. Nimirum vix vlla disciplina aequivocationis, errorum in illis, qui verborum minus sunt curiosi, foecundae genericis incommodo magis premitur, quam Iurisprudencia. Illudque idem contigit circa terminum *taciti*. Etenim PAPINIANO indigitante videmus, quod ICu Romani hac voce in tam lato vsu sint significatu, vt in genere illi, quod *apertum* est, opposuerint *tacitum*. Ita enim de actibus legitimis, an diem conditionemue recipiant, ille *Lib. XXXVIII. Quaestion.* disseruit: *nonnumquam tamen actus supra scripti TACITE recipiunt, quae APERTE comprehensa vitium adferunt etc. L. 77. D. de V. S.* Sic VLPIANVS *Lib. XXVI ad Sabinum* dixit: *Si paterfamilias adoptatus sit, omnia,*
quae

quae eius fuerint et acquiri possunt, TACITO iure ad eum trans-
eunt, qui adoptauit. L. 15. pr. D. de Adoptionibus. Et cui laet,
quod fideicommissa tacite constitui posse dicantur e. g. prohibendo
alienationem rei extra familiam B. BOEHMERVS *Introd. in Ius Digest.*
Tit. ad Scf. Trebellianic. §. 9. et 10. Liqueat exinde, sub tacito non so-
lum factis declaratum intelligi, verum etiam, quod verbis quidem ex-
pressum, sed implicite tantum, non explicite, imo et illud, quod
ex antecedente quodam sequitur, et argumento deducitur aut con-
iicitur, adeo, vt etiam ICtis posterioris aevi inde natum sit prouerbium;
taciti et coniecturati par est virtus cum expresso AVGVSTIN. BAR-
BOS. *cit. Thesaur. L. XVIII. Cap. II. axiom. 3.* Quid ergo mirum,
quod praesumpta voluntas, praesumptus consensus ICtis quibusdam
recenteribus nomine tacitae voluntatis, consensusue taciti venerit.
Omnino tamen commodius est, singulas causas singulis appellationi-
bus distingui, quo animi sensa luculentius cum aliis communicare
possimus, praesertim vbi ex arte loquendum. Hinc rectius con-
sensus species secundum tradita §. praec. dispefcuntur, tacitusque
consensus singulari assignatur notioni.

§. XIII.

DE DIVISIONE FACTORVM NONNVLLA.

Constitueram apud animum, agere ex Iure Naturali de pa-
ctorum speciebus secundum varia diuidendi fundamenta logica. Sed
properandum ad metam, et ablegandus est lector ad ea, quae hac
in causa iam iam occuparunt illi, qui praecepta Naturalis Iuris lar-
gus exponunt. Illam tantum diuisionem silentio praeterire nequeo,
quam consensus diuersae producant species, antea proposuere,
accuratiusque distinctae Pacta igitur ex Iure Naturali habito
respectu ad consensum, quo inaeuntur, aequae, vti ipsas consensus
species, merito diuidimus in pacta I) vera, voce eodem sumta per
excellenciam modo, quo supra consensus venit verus, nimirum,
quae

quae mutuo consensu vero constant, atque II) in *praesumpta*, quae consensu, saltem ex altera parte, constant praesumpto. Quippe quibus carere nequimus in iure haereditatis ex iure Naturali deducendo, quae praeterea faciunt, ad illa ex eodem exponenda, quae in quasi contractibus, quos Romana circumfert Iurisprudencia, occurrunt, gemina principia vniuersalia. Illa, nempe *pacta vera*, iterum sunt vel α) *expressa*, quae sunt, in quibus consensus declaratur verbis, quae iterum, pro diuersitate consensus expliciti aut impliciti, sunt aut a) *explicita*, aut b) *implicita*, vel β) sunt *pacta tacita*, quando consensus aliis declaratus est signis, quam per verba. Quin imo, erraueris vix, si statueres, dari *pacta* ex diuersis consensus speciebus *mixta*, vbi scilicet ex vna parte consensus hoc, ab altera parte alio intercedit modo: quanquam vsu venerit, talia ab vna solum qualitate denominare. Caetera oportunius infra ad materiam contractuum tradentur, vt pote magis in Iure Ciuili Romano, quam Naturali rationem habentia.

§. XIV.

FACTA NEQVE DE IMPOSSIBILI NEQVE DE ILLICITO INEANTVR.

Cum ad id, quod extra potestatem hominis est, nemo possit obligari, pactum subsistere non potest, et inualidum dicitur, si contineat impossibile quid, vel physice vel moraliter tale; etiamsi hoc saltem respectu acceptantis ita se habeat. Quoad *illa*, quae physice fieri absolute nequeunt, res per se clara est: siquidem consensus re vera deficit; cum ita pactus aut insanuerit, aut iocatus sit, aut deriserit alterum. Qua propter ex eiusmodi promissione obligatio nequidem fingi potest ad interesse aliquod praestandum. Quanquam illud animaduertendum sit, quod is, qui hominem simplicem, talia quasi possibilia sint, eidem persuadens, pecunia emunxerit, expensarumque frustranciarum eidem exstiterit auctor, vel ludibrio eundem

dem habuerit, priori casu in stellionatus crimen incurrat, et ad restitutionem expensarum similisue damni obligatus, et in republica coercitioni publicae pro merito suo subiiciendus, posteriori autem casu iniuriarum reus sit. Illud quoque omnem extra obligationem erit minime, si possibile promissa ex accidenti fiant impossibilia, in primis si culpa intercedente talia fiant, ubi ad subsidiariam eius, quod interest, praestationem obligatio nequaquam deficit. Cavendum praeterea, ne difficile cum impossibili miscemus: quod non raro fit. Caeterum tota haec disceptatio partim ex ipsa consensus maxime praesumpti natura, partim ex Iurisprudentiae Naturalis praecipis de imputatione erit diiudicanda. Quoad haec autem, quae moraliter impossibilia dicuntur, facile est ad intelligendum, id, quod per legis prohibitionem fieri nequit, aequipollere illi, quod per rerum naturam fieri nequit, atque non minus, quam hoc, contradictionem inuolueret. Quamuis enim pacta esse seruanda ius ipsum Naturale velit: pluribus tamen subiecti sumus legibus, iisque diversi valoris, ita ut aliae aliis inferiores et subordinatae sint, adeoque illae officium suum perdant atque leges esse desinant, si non conueniant cum his, quibus subordinatae sunt, atque principata suum laedant principium. Sic ergo lex ista de pactis seruandis inferior est illi, *neminem laedere*, atque tanquam principatum huic, utpote principio suo, subordinatum est; sequitur ergo, quod pacto neminem laedere debeamus, simulque inde sua sponte fluit, quod pactum aliis perniciosum seu laesionem aliis inferens sit inualidum, imo in genere pactum non valeat, cui seruando lex aliqua superior aduersatur. Ut cuncta contrahamus, *veritas* pacti intentionem promittendi et accipiendi ponit, *validitas* vero facultatem ponit pacti seruandi. Vtrumque requiritur, si ius et obligatio inde debeat enasci. In doctrina de mente humana solet ille explicari canon, *quicquid quis vult et potest, id fit*. Insigni vsu hoc ipsum est in Iurisprudentia: quicquid quis vult et potest alteri promittere, qui illud vult et potest acceptare, id hic acquirit, ille alienat.

§. XV.

AN PACTVM ET CONTRACTVS DE I. N.
DIFFERAT?

Inueniuntur, quibus multum difficultatis affert pacti contractusque discrimen, ita vt hic aliam, alter alteram constituat differentiam. Praemittamus aliorum opiniones, postea nostram adponamus. PVENDORFVS et quem sequuntur plures profecto Iuris Naturalis Doctores non infimae conditionis ita distinguunt, vt res, quae in commercio sunt, obiecta *contractuum*, quae vero extra commercium, materiam *pactorum* constituent. Sed plures eaeque grauissimae ex eruditis veteribus rationes sunt, quae ista non admittunt. Has putamus: *sponsalia contrahere*, matrimonium *contrahere*, toties in optimis Latinitatis scriptoribus occurrunt, vt perperam ageremus, si istis plane neglectis nouos, quos veteres nesciuerunt, significatus cum voculis hisce combinare vellemus. Et quale *συναλλαγμα* seu commercium continent contractus benefici et unilaterales? qui tamen utique sunt contractus. Qua de causa opinionem illam neque LABEO iuuat verborum auceps, dum VLPIANO L. 19. D. de V. S. referente, differentiam inter *agi, geri* et *contrahi* expositurus, *contractum*, esse dixit, *ultra citroque* obligationem, quod Graeci *συναλλαγμα* vocant, veluti emtionem, venditionem, locationem, conductionem, societatem. Quippe quod ad vocis originem, minime vero ad significatum termini artis spectat. Aliam viam elegit HOBBSIVS, qui contractus illam pactorum speciem constituit, quae iam completa forent. Verum aequae plures locutiones adponi possunt, vbi haec differentia locum non habet. Dicimus, *emtionis, venditionis, locationis, conductionis* contractum, etiamsi pactum nondum adimpletum sit. Aliter sentiunt alii, contractum definientes per pactum *δυσλευγον* onerosum, quippe paciscentes obligationem erga se inuicem contraherent mutuum. Neque hoc tamen felicius procedit: partim enim

erroneum est, contractum *δυνάμειον* et onerosum pro eodem haberi, cum ille quoque esse possit beneficium, exemplo commodati, depositi, mandati, tutelae, negotiorum gestionis; partim satis noti sunt contractus unilaterales. Ultimo denique loco et usus loquendi et recepto in iustitiae scientia significati valde convenienter veteres Romani distinxerunt *pacta* et *contractus*. Nempe non dari olim existimabant pacti veritatem, nisi utraque pars serio et deliberato animo egerit, atque sufficienter determinanda determinaverit. Inde Romani prius hominibus, praecipitis inconstantisque animi in promittendo simulque in poenitendo facilis, praetextu deficientis serii, deliberati, determinatique consensus fidem fallentibus, indeque oriundis tricis omniam itari, pro regula esse voluerunt, ut pactum efficax in foro esse non debeat, ubi adhuc secundum veri speciem obici possit, alterum non serio, non deliberate satis egisse, negotiumque adhuc intra tractatum terminos substituisse imperfectum. Eum autem in finem formam praescripserunt Romana iura conventionibus, ut saltem civiliter de mutuo consensu perfecto atque actione ordinarie inde danda constaret, atque talem conventionem dixerunt contractum. At vero haec Romanum concernunt ius: siquidem *SERVIVM TULLIVM* de *contractibus*, delictis, aliisque rebus leges tulisse, testis est *DIONYSIVS HALICARNASSEVS Antiquit. Rom. Lib. IV.* Et quamvis ex eodem *HALICARNASSEO* discamus, *TARQUINIUM SUPERBVM* istas abrogasse leges, atque *POMPONIVS L. 2. D. de O. I.* nos monuerit, eiectione regibus lege Tribunitia, leges regias exoleuisse: idem *HALICARNASSEVS Lib. V.* tamen certiores nos reddidit, legum regiarum reliquias, maxime illarum *SERVII TULLII* de *contractibus* in *leges decemvirales* seu *XII Tabularum* migrasse, inde *BEYERVS Delineat. Iuris Cio. secundum Pandectus L. I. Tit. II. pos. 36. not. 1. et Lib. II. Tit. XIV. not. 8.* contractus deducit consensuales, utpote naturali suo relictos valori. Vix ergo nobis aliud restat, quam ut ingenue fateamur, Iura Naturae

turæ per se non diuidere conuentiones in pacta et contractus, atque differentiam illam solis originem debere legibus Romanis, adeoque recte statuere B. HEINECCIUM *Elem. Iuris Nat. L. I. c. XIV. §. CCCLXXXV. et CCCCIV.* de Iure Naturæ inter conuentionem, pacta et contractus nihil intercedere discriminis. Neque proficies aliquid, si species istas conuentionum, quæ in gentis cuiusdam lingua speciale vsu loquendi fortitæ sunt nomen, contractus dicere velis, caeteras autem pacta. Nam illud partim recederet a significato vocis recepto, simulque nouam eidem assignaret notionem cum æquiuocatione minus oportuna: partim incertissimam redderet istam differentiam; utpote circa quam magna est linguarum differentia, ita vt species conuentionum huic genti singularibus venientes nominibus, apud alias gentes talibus non gaudeant: partim quoque hæc non ad Ius Naturale, sed ad gentium quarundam factum pertineret: partim denique habito respectu ad Ius Naturale frustraneum foret, secundum quod in omnibus obligatio ex solo oritur consensu mutuo, HEINECC. *cit. loc.* atque effectuum diuersitas in singulis quæ occurrit, magis ex specialium obiectorum ac finium differentia, quam ex pactorum contractuumque diuersitate reperi debet.

§. XVI.

DE CONVENTIONIBVS CONTRACTIBVS ET PACTIS
EX IVRE ROMANO.

Ius igitur Romanum conuentiones distinguit, ita vt earum quasdam contractus fecerit dixeritque, reliquas autem pactorum voce comprehenderit. Contractus scilicet, materiam suppeditante L.7. §. 1. et 2. *D. de Pactis* plerumque describitur, quod sit *conuentio nomen vel causam habens ciuilitè obligantem*, indeque pactum dicunt conuentionem sine nemine et causa, quæ obligationem ciuilem sua natura producere nequit. Sed incerta et obscuriuscula hæc videntur.

C 3

Atque

Atque si originem discriminis perpendamus a B. BOEHMERO *Tract. de Actionibus Sect. II. Cap. VII. §. 6. not. d. seqq.* optime indicatam, quem etiam nos §. *praeced.* sequi debuimus, perspicue magis definiiri poterit contractus, quod sit *conuentio iura secundum formam prisco Iure Romano pro signo consensus perfecti praescriptam, actionem in foro Romano per se producent.* Exaduerso pactum est conuentio forma ista destituta per se actionem in foro Romano non producent. Extra ordinem tamen quibusdam pactis, quae contractus non erant, sensim efficacia agendi concessa fuit, inde α) *pacta vestita* seu *non nuda dicta*, si aut a) nimirum contractibus bonae fidei in continenti essent *adiecta*, aut b) speciatim hac vi praedita essent vel 1) a Praetore, quae *pacta* nominantur *praetoria*, vel 2) a singulari lege ciuili noua, quae *pacta legitima* appellatur: quapropter caetera, quae extra numerum contractuum vagabantur pacta, neque extra ordinem tali efficacia agendi per adiectionem, Praetoris edictum, aut specialem legem ciuilem nouam erant munita, β) *pacta nuda* dicuntur, nil nisi ex praetoria aequitate producentia exceptionem.

§. XVII.

DE DIVISIONE CONTRACTVVM

IN CONTRACTVS IVRIS GENTIVM ET IVR. CIVIL. NEC NON IN
CONTRACTVS BONAE FIDEI ET STRICTI IVRIS.

Nunc paululum contractuum tangere liceat diuisiones, quae themati nostro lucem affundere possunt. Duplici modo atque primo I) in contractus α) *iuris gentium*, et β) in contractus *ciuilis* iuris dispescuntur. Deinde II) vel α) *bonae fidei* vel β) *stricti iuris* esse censentur. Contractus iuris gentium tales sunt conuentiones, quas apud plerasque gentes vsu venire colique scimus: illique ex *bona fide* aestimati sunt etiam a Romanis deficiente stricti iuris fundamento. Etenim ex Iure Naturali in Iure Romano retenti et confirmati

mati erant, ceterum a formularia solemnitate liberi naturalemque habebant praestationem. *L. s. D. de Cap. dimin. et L. 57. D. de Contrab. emt. vend.* Contractus vero a solo Iure Ciuili Romano originem formamque in solemnitate formularia consistentem nacti et contractus ciuiles et stricti fuerunt iuris, ex sola formula seu verborum solemnitate ore nuncupata, vnde contractus verbales dicti, vel ex scriptura solemnii, qua de re literales audiunt, pependerunt. Tam diuersa itaque erat apud Romanos contrahendi ratio, vnde non potuit non oriri bonae fidei et stricti iuris contractuum diuersitas. Cum enim in iis, qui apud omnes gentes vsitati sunt contractibus naturalis praestatio et iuri primitiuo conueniens obtineret aequitas, vti *L. s. D. de cap. min.* traditur, adcoque paucissimi contractus formularii et stricti iuris essent: in plurimis secundum regulas Iuris Naturae procedendum, atque verbis neglectis, ad naturam negotii et intentionem, secundum aequum bonumque respiciendum esse arbitrabantur. In his, vt cum *SENECA* loquar, *arbitro libera et nullis adstricta vinculis religio et detrahere aliquid et adicere vel sententiam suam non prout lex et iustitia suadet, sed prout humanitas et misericordia impulit, regere permittit.* Ex aduerso in illis contractibus, cum substantiam suam ex solo iure Quiritum et solemnibus verbis praescriptis caperent, vti stipulatio, et litterarum obligatio, noua quoque occurrit iudicandi norma, scilicet secundum formulam aut nuncupatam, aut scriptura consignatam, cuius verbis olim stricte inhaerendum erat, etiamsi bona fides laederetur. Hinc contractus stricti iuris sunt, in quibus ex Iure Romano formulario ortis ad verba et solemnia magis, quam ad intentionem contrahentum respicere debebat iudex formula obligationis inclusus et certis, quos non excederet, terminis. Quae omnia singuluri soliditate latius executus est *B. BOEHMERVS cit. Tract. S. I. Cap. III. §. 19. ad §. 44.*

Insignes quondam Romano Iure ex illa contractuum *bonae fidei* et *stricti iuris* diuersitate redundarunt effectus: praesertim accedentibus legis actionibus a litigatoribus et iudicibus ad superstitionem vsque olim obseruandis. Pertinebat huc maxime, quod ex contractibus bonae fidei darentur actiones bonae fidei, ex contractibus autem stricti iuris actiones descenderent stricti iuris. In illis omnia iniucem erant praestanda, ad quae pars parti ex Iure Naturali perfecte obligatur, licet verbis diserte non essent conuenta, et in Iure Ciuili naturales habere dicebantur, quod accepimus, praestationes: e contrario in his ipso Iure Ciuili nihil veniebat praestandum, quam quod formularum verbis comprehensum, ex quibus substantiam capiebat obligatio. Vnde in illis vsurae ex mora debebantur: in his non nisi promissae. Interpretatio igitur in illis iusta, in his stricta obtinebat. Quae durae qualitates Praetorum iurisdictione demum viis temperandae indirectis. Inde quoque in contractibus bonae fidei ob metum vel dolum ipso iure nulla erat obligatio: secus in contractibus stricti iuris, in quibus nec metus, nec dulus obligationi obstabat; nisi aliud conuentum saltem per formulam doli mali auerruncaudi adiectam: alias praetoris restitutione inde laesis subueniendum. In illis pacta in continenti adiecta actionem producebant vi contractus principalis: aliter in his. In illis compensatio obligationem tollebat ipso iure: in his saltem exceptionis ope. Sicuti ex his nata obligatio ipso iure ciuili eodem dissoluenta erat genere, quo erat colligata, in illis quoque alio liberandi modo, quo secundum Ius Naturale extinguitur obligatio. Reuera tamen isti contractuum stricti iuris effectus minime conueniunt cum Iure Romano nouiore aduersus strictum ius antiquum constitutionibus

nibus IMPERATORVM sancito, quo iuris formulae aucupatione syllabarum insidiantes curclonum actibus radicitus amputatae, L. 1. C. de Formulis et impetrationibus actionum sublatis, placuitque in omnibus rebus praecipuam esse iustitiae aequitatisque quam stricti iuris rationem L. 8. C. de Iudiciis, quod supra §. VIII. exposuimus. Quam ob rem merito ex L. 47. D. de Negot. gest. argumentando animaduertit. BEYERVS *Delin. Iur. Civ. secundum Pandectas Lib. I. T. II. post. 57.* actionum bonae fidei et stricti iuris differentiam corruisse, quo facto non poterunt non contractuum bonae fidei et stricti iuris effectus differentiae, imo eorundem ipsa differentia tota simul concidere. Merito praeterea BEYERVS *cit. loc. post. 58.* reprehendit CORPORIS IURIS IUSTINIANEI compilatores, quod antiquas istas fabulas iuris iam diu obsoleti, ubique legibus CORPORIS IURIS inseruerint. Defendi forsan hi possent excusatione, quae in aliis aliquando occurrit causis, quod scilicet antiquitatis nihil penitus ignotum esse debeat: si modo illud sedulo notassent, quid hunc in finem vsusque theoreticos, ut loquimur, quid vero in legis vim scripserint, atque si modo nulla inde nobis importuna iurium esset nata commixtio, quae vna cum iniustitia exinde redundante non sine summa sollicitudine separanda iterum atque auertenda.

§. XIX.

DE CONVENTIONIBVS, PACTIS ET CONTRACTIBVS IN GERMANIA.

Aliena sunt a Germanis ista conuentionum, pactorum et contractuum discrimina, adeo ut vernacula nequidem vocabulis instructa sit differentes istas Iuris Romani notiones efferendi. Obseruauimus ab antiquissimis temporibus Ius Naturale vniuersaliter obligans illud discrimen ignorans. Substitimus in eodem, ut TACITO teste supra §. IX. laudato et prouerbio triuissimo, *ein ehrlich Mann hält sein Wort*, nihil sanctius nobis fuerit fide pactitia. Desunt nobis leges

D

Iuri

Iuri Naturali hac in causa addentes, detrahentesque, *fidem in contractuum formis*, tanquam signo perfecti consensus, *sanciendo*. Non congruunt nobis sanctionis Romanae in istam rem rationes atque principia: neque enim opus fuit signis eiusmodi obuiam ire violationi vel illusioni fidei pactitiae a praecipitibus simulque inconstantibus animis nunc datae nunc perfida ex poenitentia reuocandae euerri nullis, consentum fuisse haud deliberatum seriumque nec perfectum, sed rem intra tractatum terminos subsistisse, quorum puduit Germanos, animi non adeo praecipitantis, insuper constantis, fidei, de aeternitate et honestate studiosissimi, ut in omnia iuerint alia prisco proverbio, *ein Wort ein Wort, ein Mann ein Mann*, facile indignantes illis, qui nudis promissis fidere cespitant, vulgari illo, *ich werde mein Maul nicht zur Tasche machen*, adeo, ut scripturam super conuentione in rebus magni momenti exigentes statim excusationem addant, *es ist nur um Lebens und Sterbens willen*, id est, ut post mortem paciscentium inter alios de negotio constet. Neque igitur subsidiaria Iuris Latialis receptio efficere potuit, ut contractuum Romanorum formae in inutile atque ineptum nobis efferint subsidium. Et in his ipsis vera consistit vis eorum, quae vulgo obseure et parum commode proferunt, *moribus*, vel *hodie* pacta valent nuda, ab iis, qui insufficientiae et ignorantiae suae asylum faciunt mores, aut quibus non solum mille anni sed omne Germanorum aeuum instar vnius est diei. His praesuppositis non opus est falso pactorum efficaciam superstruere fundamento, ac si IMPERATOR LEO L. 10. C. de Contrab. stipul. pactorum et stipulationum differentiam sustulerit, qui tamen nec verborum, et quidem ore nuncupandorum, nec praecedentis interrogationis ore nuncupandae necessitatem remisit. Multo vero ineptius, pacti vim exinde deducere, quod sit stipulatio interpretatiua, cui errori obuiam iuit B. BOEHMERVS de Actionib. S. II. C. VII. §. VII. Imo non opus, ad c. 1. X. de Pactis recurrere aliosque Iuris Canonici textus, ad fori ecclesiastici eiusque censuram magis quam ad actionem coram magistratu

stratu seculari eius executionem pertinentes: nam ex deductis palam est, antiquiorem esse Germanis fidem pactitiam legibus istis omnibus. Sequentia autem ex deductis rectius colligimus. In Germania conventiones obligant secundum Ius Naturale, quocumque modo mutuis intercedat determinatusque consensus. Adeoque in Germania non opus est pactorum vestimento vel ex singulari lege vel Praetoris edicto; sed tota deficit pactorum nudorum et non nudorum diuersitas, illis non minus valentibus quam his apud Romanos: quamuis non negemus pacta adjecta; sed simul adstruimus, haec omnibus pactis principalioribus, ex interuallo etiam adiici posse, quo naturalia illorum mutantur, prout partibus commodum est. Porro in Germania exulat differentia contractuum nominatorum et innominatorum, illorumque realium, verbalium, litteralium et consensualium diuersitas, obligatione in omnibus *ex consensu mutuo determinato, qualicumque modo intercedente, substantiam capiente*. Protinus sequitur, Germaniam carere contractibus Romanis formulariis. Atque vel maxime hinc efficitur, *deesse nobis contractus stricti iuris*, vna cum suis affectionibus §. XVIII. propositis, quibus etiam obstant tradita §. IX. bonae fidei vbique nobis operam nauantibus.

§. XX.

DVBIORVM REMOTIO.

Obmouebitur fortassis, quod in Germania tamen in vita communi frequenter occurrant voces *Kauff-Contract*, *Mieths-Contract*, similesque. Nihil vero propterea mutamus: cum hoc modo vox *Contract* in significato plane abusiuo adhibeatur, ita vt denotet scriptum probationis causa super conuentione quauis confectum. Speciatim pro contractibus formularibus aliquid militare videbitur, tum verbalibus, tum litteralibus. Respectu nempe verbalium scimus, quod stipulationem ipsam in MARCVLFI *Formulis*prehendisse sibi sint visi LINDENBERGIVS *Codic. LL. antiquar.*

BALVZIVS *Capitularib. Reg. Franc.* Ast alii iam monstrauerunt, ista magis pertinere ad stipulationem, si ita loqui placeat, Celticam, indeque Germanicam, vel potius promissionem data dextra factam, *Hand-Gelöbniß, Handgegebene Treue*, quam ad stipulationem Romanam, B. STRYCK. *de Manuscipulata et porrocta*, LOCGENIUS *Antiquit. Suec. Gothic. C. XVI.* BEYERVS *Delineat. Iuris Germ. Lib. III. C. III. pos. 21.* Quam incongrue nimirum haec ad Romanam stipulationem referantur, aequè vti promissiones data dextra, quae adhuc in iudiciis fieri solent, vulgo efferantur, *stipulata manu angeloben*, vel ex eo patet, quod stipulari proprie sit creditoris, non debitoris, qui repromittit stipulanti. Deinde, quantum ad contractus literales attinet, notum est, quod emphyteusis ecclesiastica in perpetuum concedenda indigeat scriptura §. 3. *Instit. de Locat. cond. duct.* Verum scriptura talis nec formulis constat legitimis, nec alium in finem, quam ad probandum requiritur, nec itaque in emphyteusi eiusmodi obligatio a verbis conceptis, scriptura depictis, capit substantiam, praesertim cum appareat, quod IMPERATOR IUSTINIANVS scripturam desiderans emphyteusim e numero contractuum consensualium, cui IMPERATOR ZENO eandem assignavit, extrudere et literarum obligationi, cuius vnicum tantum, chirographum scilicet, superstitem esse §. *unic. Inst. de Litterar. oblig.* asseruit, adnumerare voluerit. Maximum denique pro contractibus literalibus simulque stricti iuris in Germania vigentibus argumentum efficit forte chirographus, qui et ipse communiter dicitur *eine Obligation*, vna cum cambio. Atamen neque his cedere possumus speciebus. Neutiquam enim in his quoque obligatio a folis literis substantiam capit, alia iusta debendi causa deficiente: etiamsi chirographus biennali silentio corroboratus, et cambium exceptionem non numeratae pecuniae non admittat in processu executivo atque cambiali, vt probandi onus, pecuniam esse datam, in creditorem devoluat. Aduersatur quippe fidei ac dexteritati Germanorum, aequè vti ipsi acquirati naturali, quam semper obseruauimus §. IX. eiusmodi

modi obligatio, quae a folis litteris substantiam capit nullo Naturali Iure suffulta, quam Praetores Romani nequidem in stipulationibus tolerarunt, exceptione doli mali ex naturali subuertendam aequitate. Hinc recte fora Germanica non solum in processu executiuo contra chirographum debitorem admittunt probaturum, pecuniam sibi minime numeratam esse, saltem sub nomine exceptionis *doli mali*, quatenus probandi modus indoli processus executiuus congruit, verum etiam in casibus, vbi exceptio haec altioris est indaginis, vt processus executiuus aut cambialis ratio eandem non admittat, adeoque debitor ad soluendum sit condemnandus, repetitio soluendorum reconuentioni per sententiam reseruatur. Sequitur ergo, nec chirographum, silentio licet biennali corroboratum, nec cambium in Germania esse contractum obligationemque litteralem, sed tantum praesumptionem causae debendi paratioremque atque suo modo duriolem parere executionem. B. BOEHMERS *Tract. cit. Sect. I. C. III. §. 44. not. 1. §. 45. et Sect. II. Cap. VIII. §. 60.* B. HEINECCIUS *Elem. Jur. Civ. secund. ordin. Instit. §. 895. in fin.* HARTMANN. PISTOR. *P. IV. Q. XII. n. 13.* PRAESES *Dissert. de Reprob. per Iurisiur. delat. licit. §. XIV.* ibique citati BRUNNEMANNVS, MENCHIVS, CARPZOVIUS, STRYKIVS.

§. XXI.

INTERESSE CONTROVERSIAE, AN PACTA STRICTI IURIS AN BONAE FIDEI SINT?

Caveas autem existimes, otiosam esse disceptationem totam inuilemque, num pacta sint stricti iuris, an vero bonae fidei. Alia omnia, et quod interfit quam maxime inter virumque momentum ex haecenus propositis perspicue elucescunt. Certe qui pacta stricti iuris esse aiunt, non possunt non simul omnes pactis tribuere affectiones, quas §. XVIII. de contractibus stricti iuris accepimus vna cum actionibus stricti iuris ex illis descendentibus harumque effectibus. Ex aduerso autem res se habet, si eadem bonae fidei

esse iudices, quo ipso iisdem omnes cedunt qualitates §. *cit.* contractibus bonae fidei assignatae una cum actionibus bonae fidei exinde promanantibus cum omnibus suis effectibus. Quin Germaniae eo maioris interest, ut de hoc constet, quo magis contractuum et pactorum differentiam in eadem exulare, illisque deficientibus haec sola usu venire, §. XIX. perceperimus: quo posito, pactisque stricto iuri cessis, nihil bonae fidei reliquum foret in Germania. Operae ergo pretium omnino erit, paulo distinctius hanc agere causam,

§. XXII.

FACTA BONAE FIDEI ESSE ASSERTIVR.

Qua quidem differentia indicata, rem ipsam aggrediamur. Equidem communibus opinionibus ob vororum frequentiam, ratione licet solida destitutus subscribere indignum iudicantes, a nobis impetrare nequimus, ut pacta in conditionem contractuum stricti iuris detrudamus: sed lubenter aequae ac ingenue fateamur, pacta nobis esse videri bonae fidei; siue eadem ex Iure Naturali siue Civili aut Romano aut Germanico aestimaveris. Sufficere posset, si pro stabilienda hac sententia solum prouocarem ad tradita §. IX. velificante bonae fidei, atque ad dicta §. XIX. et XX. de contractibus stricti iuris a Germania alienis. Ne tamen temere a communi opinione diuertium facere videamur: repudii libellos in sequentibus exhibebimus, causasque discessus follicite explicabimus.

§. XXIII.

FACTA SECVNDVM IVS NAT. SVNT
BONAE FIDEI.

Sane si pacta referamus ad Ius Naturale et ex eodem §. V. X. XI. XII. XIII. dicta, minime ea possumus ad ius strictum §. VI. VII. XVII. et XVIII. expositum ablegare, sed necessario bonae fidei vindicare teneamur. Nimirum deficit ius strictum bonae fidei oppositum in Iure Naturali.

rali. Cum enim hoc verbis promulgatum non sit, sed sola naturali ratione nitatur, exulat ius strictum, si sensum Iuris Romani adhibeamus, exulat, si pro interpretatione legum stricta solis verbis inhaerente sumatur, cum minime in ius, quod natura et ratio nos docuit, interpretatio proprie cadat. Neque aliud dicendum: si Ius Naturale ad statum civilem applicemus: quia in republica etiam standum est vniuersalibus his obligationibus, quousque eisdem lege ciuili nihil additum vel detractum est: siquidem respublica partim proprio suo iure, quod ciuile audit, partim illo omnibus hominibus communi vitur. Praeterea Ius Naturale ignorat interpretationem tam in legibus ciuilibus quam in priuatorum dispositionibus siue vltimis siue inter viuos pactis strictam, quae quidem officio interpretis aequae ac praesumptae fermocinantis voluntati simulque paciscendum consensui praesumpto aduersatur. Quin potius stricti iuris contrarium vel ex eo apparet, quod interpretatio per aequitatem illi opposita inde nomen habeat, quia Iuris Naturalis est, id quod per aequum et bonum ipsi Iuri indicarunt Romani, teste PAVLO in L. 2. pr. D. de Iustit. et Iure. Accedit, quod Ius Nat. in genere nesciat contractus a pactis distinctos, et in specie diuisionem in *stricti iuris* et *bonae fidei contractus* vna cum legis actionibus, hisque vel stricti iuris vel bonae fidei diuersis, totaque iurisprudencia formularia reipublicae antiquae Romanae propria.

§. XXIV.

OBJECTIO CVM RESPONSIONE.

Obstare forsitan videri aliis posset, quod ipsi supra §. V. adstruximus, Ius Nat. strictum dari ab imperfectis officiis, humanitatis, beneuolentiae, beneficentiae, misericordiae, grataeque mentis virtute diuersum. Quod si ergo pactum aliquod conuentum Iure Naturali stricto validum contineat aliquid, non virtutis studio, sed iuris necessitate praestandum: num ne habebimus tunc stricti iuris pactum?

Etum? Nihil mutamus. Primo enim hæc consideratio non pertinet ad quaestionem præsentem, in qua bona fides vel maxime supponit acquiratem Iure Naturali perfecte obligante nixam. Deinde etiam officia illa humanitatis et misericordiae imperfecte obligantia tantum abest, ut perfectionem iuris turbent pactis contenti, ut tanta vi et efficacia per inita pacta corroborentur, ut, cum per se plane non vel imperfecte saltem obligent, mutuo consensu in obligationem transeant determinatam omnibusque numeris absolutam. Denique nec istud nos turbat dubium, quod in pactis secundum obligationem perfectam aestimatis strictum ius strictaque interpretatio verbis solis eorumque etymologiis angustisque coacta, cum effectibus inde pendentibus regnare debeat, vti in Romanis contractibus stricti iuris. Abunde enim §. XXII. et XXIII. monstratum est, seiusmodi interpretationem cum ipso Iure Nat. pugnare. Interea id salva thesi nostra largiri possumus, quod in extremo dubio circa cuiusdam pacti sententiam exoriente omnino quoque humanitatis ratio, præcipue in pactis obligatoriis sit habenda, ne hæc temere violetur.

§. XXV.

CONTINUATIO.

Nec feliciori successu obmouebitur, quod pacta in facto consistant, adeoque facti sit, probandi, quid pactum conuentumque. At vero hoc non dicam statum controuersiae vix ferire, sed optimo iure me id ipsum meam in rem vertere posse. Nonne scilicet exinde sequitur, Ius Naturale præcipere, ut pacta rite per æquam interpretationem explicentur et intelligantur, ne ultra intentionem paciscentium obligatio aut remissio iuris extendatur, nec contra eandem intentionem arctioribus circumscribatur limitibus?

§. XXVI.

§. XXVI.

PACTA DE IVRE CIVILI ROMANO
NON STRICTI IVRIS SED BONAE FIDEI SVNT, DE
QUIBVS GENERALITER.

Succedit nunc contemplatio pactorum a contractibus distinctorum secundum Ius Civile Romanum, an ex eo bona fides eorundem an stricti iuris conditio possit probari. Mihi autem nec in hoc inuenire licuit praesidium aliquid pro tuendo pactorum iure stricto: immo alia omnia Romani iuris scita fuaerunt. Equidem in genere admodum nostrae fauet sententiae PAPINIANVS *Lib. II. Responsorum* discrete dicens in *conventionibus contrahentium VOLUNTATEM potius quam verba spectari placuit L. 219. D. de V. S.* Pariter PROCVLVVS existimauit, *ad id, QVOD ACTVM est, INTERPRETATIONEM redigendam esse: nam qui ambigue loquitur, id loquitur, QVOD EX HIS, quae significantur, SENSIT L. 125. D. eod.* Neque aliam fuisse PAVLI sententiam satis liquet ex *L. 28. §. 1. D. eod. et ex L. 163. §. 1. D. de Reg. Iur.* quibus addenda *L. 7. §. 8. D. de Pactis.* Omnia haec nobis eodem modo, quo supra §. I et VIII. IVLIANVM audiimus, inculcant interpretationem *iustam* maxime intentioni adeoque praesumptae voluntati fermocinantis inferuentem. Vt et in legibus sic fieri debet. DEMOSTHENES *aduersus Timocratem p. 795. sq.* CICERO *pro A. Caecio. Cap. XVIII.* Ipsa vero eiusmodi interpretatio aequa non strictum ius sed bonam fidem arguit. Quo autem rectius aduertamus pacta, opus erit, vt distinctius perpendamus quae actionem de Iure Rom. producebant, et quae ad excipiendum saltem fuerint efficacia.

§. XXVII.

SPECIALITER DE PACTIS VESTITIS.

Ad illa pacta quod attinet, quae ad efficiendam actionem idonea fuerunt, quae communiter *vestita* seu *non nuda* vocantur, quippe quae actione seu efficacia agendi vestita, suamque vim vel ex *Iure Praetorio*, vel ex *lege noua civili*, vel ex *adiunctione* contractui

E

bonae

bonae fidei principaliori facta, fortita esse, non minus notum quara supra §. XVI. relatum est, aequae uti accepimus, quod caeteris pactis nudis vis excipiendi Praetorio tantum iure indulgetur, probante *L. 6. et 7. §. 4. et 5. D. de Pactis*. Neutra vero horum pactorum stricti iuris dici possunt, sed omnia necessario bonae fidei sunt vindicanda. Inficiendum enim non est, in omnibus pactis antea recensitis fundamentum deficere, unde contractus quidam adeoque conventiones nonnullae stricti iuris apud Romanos fuerint, quod §. XV. XVI. et XVII. expositum. Praeterea tamen adhuc seorsum de singulis his speciebus dicendum.

§. XXVIII.

SIGILLATIM DE PACTIS PRAETORIIS.

Quod si inter pacta vestita ad Praetoria pacta animum aduertamus, eo minus bonam fidem ab his removere, strictoque iuri eadem addicere licet, quo certius constat, ius Praetorium esse ius aequum, dicitur autem Iuris Civilis stricti ex aequitate id est ex Iure Naturali supplens temperansque, §. IV et VI. Etenim nulla alia ratio fuerat, ex qua Praetoribus, Aedilibus, Proconsulibus, Praetoribus, Praesidibus Prouinciarum, aliisque magistratibus concessum, nouum interdum ius dicere; quam quod Romanae rei publicae proceres animaduertent, ius antiquum variis in casibus insufficientem, durumque esse, adeoque his naeuis prudenti et politico manu moderari posse statuerent, si iustitiae ministris permitteretur, ut in applicando ad obuios casus iure ex aequo et bono, quo Ius Naturae intelligitur, *Ius enim*, PAVLVS ait, *pluribus modis dicitur. Vno modo, cum id, quod semper AEQVVM ET BONVM est IUS dicitur: ut est IUS NATVRALE L. u. D. de Iust. et Iur. civile* illud ius, propter utilitatem publicam, adiuuarent, supplerent, corrigerent, *L. 7. §. 1. D. eod.* Quod, cur et quibus viis indirectis expediendum fuerit, ab aliis pertractatum, in praesentiarum tuto praeterimus.

§. XXIX

§. XXIX.

DE FACTIS LEGITIMIS.

Neque de pactis legitimis aliter sentire possumus, tum per dicta §. XXVII. in fine, tum quod leges nouae civiles iuris antiqui formularii rationem non habuerint, sed ipsam naturalem securae sint aequitatem, introducta mitiore Philosophia, tum ex ipso IUSTINIANI testimonio in donationibus ad *exemplum venditionis* reuocatis §. 2. *Inst. de Donat. et l. 35. C. eod.*

§. XXX.

DE FACTIS ADIECTIS.

Pari modo de pactis adiectis statuendum non solum propter tradita §. XVI. XVII. et XXVII. sed etiam ideo, quod contractibus bonae fidei in continenti essent adicienda: sic e. g. pactum de praestanda euictione citra stipulationem emtioni adiectum b. f. erat. Pacta igitur adiecta haec accessoria fuerunt contractuum principalium bonae fidei: adeoque sequi debebant naturam sui principalis. Locupletissimum etiam testimonium asserri huius praebent leges, quae in pactis his interpretandis ad praesumptam ablegant voluntatem *L. 6. §. 1. D. de Contrab. Em. vend. l. 31. §. 20. D. de Aedit. edict. L. 6. D. de Euictionib.* Immo in transitu monemus, quod ipsorum contractuum stricti iuris natura per clausulam *bonae fidei* seu pactum fiduciae insertum formulae admodum aequitatis naturalis temperaretur.

§. XXXI.

DE FACTIS NUDIS.

Denique in pactis nudis non potuit non bona fides obtinere, excluso iure stricto. Parim propter eadem §. XVI. XVII. et XXVII. deducta, parim quia Praetor iis adstitit, inde exceptionem doli mali concedendo, ad ius civile strictum durumque indirecte ad aequita-

tis naturalis normam temperandum corrigendumque. In genere omnibus his addi meretur observatio supra §. XVIII. proposita, quod scilicet IMPERATORVM recentiorum constitutionibus tota contractuum et actionum stricti iuris subtilitas reuera sit euerfa: qua propter cum analogia iuris Romani recentioris consistere nequit ius strictum illud pactorum imaginarium.

§. XXXII.

OBIECTIO CVM RESPONSIONE.

Miranda esset temeritas illorum qui strictum ius pactorum *Lege 27. §. 4. L. 35. 57. D. de Pactis et L. 9. D. de Transactionib.* superstruere conantur: nisi notum esset, quid Leguleismus, quid praeconceptae valeant opiniones. Nos saltem non solum nihil eiusmodi in his legibus, sed alia potius omnia deprehendimus. Praecipue *Lex 9. D. de Transf.* perspicue satis asserit: *INIQVVM est, perimi pacto id, de quo COGITATVM non docetur.* Hoc autem ipsa vult naturalis aequitas; et ad consensum pertinet etiam praesumptum, quod, de quo sit *cogitatum*, interpretatione iusta seu aequa expediendum §. VIII. et XI. et quomodo *iniquum*, quod a transactione auerteritur, constabit cum stricto transactionis iure? Neque plus efficit *L. 27. §. 4. in fin. D. de Pactis.* Quid enim magis aequum est, quam quae lex illa perhibet verbis *ante omnia enim animaduertendum est, ne conuentio in alia re facta, aut cum alia persona: in alia re, aliaue personi noceat.* Multo infirmius argumentum nequitur ex *L. 35. cit.* cum vel maxime ex ea pateat, quod contra transactionem *doli* replicatio concedatur, ideo quod transactio ex naturali ratione partim ad ignorata non sit trahenda, partim respectu decipientis non subsistat. Frustra quoque excitatur *L. 57. D. eod.* siquidem principium eiusdem vere contrarium innuit: verba autem §phi 1. genuinam secundum consensum praesumptum et ea, quae de *L. 35. cit.* promulimus, institutam interpretationem continent.

§. XXXIII.

XXXIII.

PACTA DE IVRE GERM. NON ESSE STRICTI IVRIS
SED BONAE FIDEI.

De Iure Germanico adhuc minor oriri poterit dubitatio, an pacta sint bonae fidei. Nam omne illud ius strictum Romanum ad Germaniam non pertinere, tales contractus civiles, quos Roma sibi finxerat, adeoque contractus et actiones stricti iuris numquam apud nos usu venisse, est supra §. IX. XIX. XX. ad XXIV. demonstratum. Sed ab antiquissimis temporibus Germania aestimavit pacta iisque usa est ex Iuris Naturalis observantia uniuersaliter obligantis, cui ut hac in parte aliquid addatur instar formae Romano iure conventionibus pro signo consensus perfecti praescriptae, fides bona dexteritasque Germanorum ipsi TACITO, historico Romano, laudata ne utiquam permisit, Conf. CHR. GEBAVERI *progr. de Alea et fide ad Tac. c. 24. Goett. 1741.* Neque ergo contractus a pactis apud nos differebant, neque contractus sciuntur Romanos civiles verbales et literales, nec denique contractus stricti iuris habuimus unquam, neque actiones legis earumque verbis stricta inhaesio nobis acceptae fuerunt. Quin receptio Iuris Romani in Germaniam hac in re nihil mutare potuit, quae quidem in subsidium facta est: at tali subsidio nobis opus non est, idque ad nos pertinere nequit, quippe cuius principia a nostris rebus prorsus aliena, ut adeo principia eius adoptare ineptum sit, tantoque ineptius, quo clarius ex deductis §. VIII. XVIII. XXVI. §. XXXII apparet, quod et ipsum ius Romanum in pactorum materia aliter sentiat, et quod ne contractus quidem actionesque stricti iuris cum nouissimo iure iudicario Romano conueniant. Quae si ad principia de valore legum referamus, luculentissime apparet, non amplius valere posse ius strictum. Si enim lex aliqua vel abrogata est, vel obiectam non est tale, de quo lex loquitur, vel deficit ratio unica et necessaria, siue principium, de quo lex loquitur, vel per testimonia doctorum, qui de praxi testari possunt, non usus foren-

sis probari potest: tunc omni valore lex destituitur. Quorum vero non vnum, sed omnia deprehendimus in iure stricto Romanorum. Ponamus enim, ius strictum apud Quirites obtinuisse, id quod tamen de pactis omnibus et de contractibus iuris gentium non formulariis negandum probavi, docet tamen §. VIII. abrogationem formularum et stricti iuris, docet §. XVI. et XX.-XXX. legem de iure stricto persequendo numquam de pactis et contractibus per omnes gentes vilitatis esse locutam: deinde ex Germanorum perpetuis moribus ac saepius laudata simplicitate et probitate, atque ex eo, quod et Stoicorum philosophia introduxerit et reipublicae Romanae singularis conditio apprehenderit modos contrahendi solemnes et formula inclusos, satis conspicuum est, apud nos totam rationem totumque principium stricti iuris deficere: quare et usus forensis vnumquemque facile certiore reddet, nos subtilitates verborum contemnere, et pacta nostra ex natura negotii et ex aequa interpretatione gerere, modumque iudicandi ignorato Praetore et iudice pedaneo, vel arbitro, in omnibus litibus esse eundem. Si quis nostris in iudiciis formulam actionis ex Praetoris albo nobis occineret, an eum, quaeso, sanae mentis crederemus?

§. XXXIV.

ORIGO ERRORIS

Vt plenius rem conficiamus, inquirendum adhuc paucis in originem erronei illius brocardici, quod pacta stricti iuris esse perhibet. Nimirum vti in communi vita, ita et inter ICtos non raro factum est, vt comparationibus parum aptis vtantur, similiaque facile vltra tertium comparationis extendant simulque positiones, quae certo modo veritati respondent, pro absolutis et vniuersaliter valentibus venditent. Eadem certe ratione hunc natum esse errorem, facile est ad intelligendum, si memores simus non solum, quod Romana iura perfunctorie tractantes atque inconsulte ad Germaniam applicantes sibi aliisque persuadeant, IMPERATORES discrimen

men pactorum et stipulationum sustulisse, sed etiam dicitur per-
 gati, pacta hodie non minus valere, quam stipulationes, imo pa-
 ctum esse stipulationem interpretatiam, indeque nancisci vim suam
 et conditionem producere ex stipulatu. Facile hinc evenire potuit,
 ut stipulationibus pacta perperam aequiparentur, actionisque ex sti-
 pulatu pariter, ut ipsius stipulationis ius strictum barbare illis sit
 admixtum. Ita enim est, ut, admissio vno falso, plura pronu flu-
 ant aluco.

§. XXXV.

DISQVITIO EIVSDEM SPECIALIOR

Sed videamus distinctius, quam egregie hac in re erratum
 fit. Num enim Germania indiget dissimillina comparatione? Qua-
 tum nobis intelligere licet, minime! Verum est, quod in Germa-
 nia etiam pacta, Romanis nuda dicta, non minus efficacia agendi
 gaudeant, quam apud Romanos stipulationes: apprime autem falsum
 est, id esse ex comparatione earum cum stipulationibus, et ex ente
 obscuro, vel potius figmento stipulationis interpretatiuae deriuandum,
 atque actione ex stipulatu illis opus esse, immo quam maxime a
 veritate aberrat, ut euicimus, stipulationum qualitates pactis no-
 stris conuenire. Palam enim est, Germanica fora numquam obli-
 gationes, actiones, exceptiones tum in genere, tum in specie circa
 pacta ex solo merita esse Iure Romano, quae omnia magis ex iure na-
 turali aestimata, quamquam parum commode morum, consuetudinis,
 obseruantiae, praeceps, vsus forensis aut moderni nominibus, vel vo-
 ce hodie comprehensa. Quid ergo opus esset ex Latio repetere,
 cuius patria fert nostra messem opimam? cuius naturale ius abunde
 nobis fert copiam? Quid ex iure illo peregrino Romano recentiori-
 bus demum a nobis in subsidium recepto temporibus ista, quam
 teste ipso TACITO, antiquissimo iam aevo maiores nostri sanctissi-
 me coluerunt fides pactitia? An forsitan contractuum Romanorum
 numero quoque alligati sunt Germani per receptionem Iuris Roma-
 ni

ni subsidiariam, aut stipulationes Romanae usu nobis veniunt? quod nemo dixerit nisi hospes in Iure Patrio, hospes in iure Latiali, ignarusque cuius sint in Romano iure ipso conditionis pacta tam vestita, quam nuda, et nescius, quod nec Italia postquam populis Germanicis vel saltem Germanicae originis contractus Romanos susque deque habentibus obruta diuque possessa est, stipulationibus strictoque earum iure utatur. Conferatur in hanc rem LAVR. ANDR. HAMBERGER *de non usu stipulationum et usu pactorum in foris Germ. len. 1714. in opusculis eius ab ILLVSTR. DN. ESTORE editis p. 151. sqq.* An denique opus fuit pactis nostris nomine actionis cuiusdam Romanae, praecipue illius conditionis ex stipulatu? Nobis viderur hoc negandum: nisi ignorare velimus, quam insufficientia sint illa ad usum fororum Germanicorum exhauriendum. Tolerare possemus illud nomen, facilesque essemus in verbis, modo non in re oriretur exinde disconvenientia affectionum conditionis illius inconsulta applicatione. Hoc incommodum omnino rectius amoliri student, qui actionem nostris convenientem pactis *conditionem ex moribus*, vel *actionem ex pacto* appellant. B. BOEHMERVS *Tr. de Actionib. S. II. C. VII et VIII.*

§. XXXVI.

DE SCRIPTURA.

Cum supra iam expositum sit de effectu differentiae, an pacta sint stricti iuris, an bonae fidei §. XXI, superfedere possem labore, explosi erroris confectaria ex illis iam plana proponendi. Interea comitis loco quaedam adhuc addenda. Nimirum existimant nonnulli, pactum in scripturam redactum vel plane in scriptis initum in stricti iuris negotium transire. Neque hoc admittendum esse, ex eo iam apparet, quod, si ambiguitas etiam circa eiusmodi pacta conscripta exoriatur, interpretatione opus sit secundum finem paciscentium, aliasque rationes, mutuumque consensum praesumptum instituenda, nunc verba scripta extendente, nunc restringente, adeoque

que interpretationi per aequitatem sit locus. Nec verior est sententia, si quis dixerit, praestationem euictionis, nomineque illius certam poenam constituens pactum negotio cuidam adiectum pro stipulatione stricti iuris esse habendam apud Germanos. Nulla enim ratio intercedit, cur tale pactum aut pro stipulatione proprie dicta venditari, aut stricti iuris esse possit contra veritates hucusque propositas. Deinde moneandi sumus, errorem istum vulgarem, pacta Germanica stipulationibus Romanorum inepte comparantem, occasionem forsitan Notariis aliisque dedisse, scripturis in probationem conventionum conficiendis inferendi clausulam, *alles treulich, sonder Gefachrde, ohne arge List*. Addant siue C. AQUILIVM GALLVM formulae doli mali auerruncandi auctorem impari conatu imitaturi, siue obuiam ituri, ne stricti iuris pactum iudicetur: re vera tamen nihil agunt, nisi quod ignaris ius orare videantur. Equidem appendiculae huius defectus non impedit, quo minus pactum sit bonae fidei. Postremo illam non satis mirari detestarique possumus hominum quorundam proteruiam, quae consueque processit, ut nebulo quidam olim Satanam ad paciscendum prouocans, conceptae suae prouocationi eandem adjecerit clausulam, cui tamen malus morem minime gessit, sed die dicto non comparuit, quod ex actis relatum accepimus. Nos autem Deo Optimo Maximo pia mente gratias agimus, quod vires concesserit, ut opusculo huic imponere possimus

F I N E M

ERRATA.

pag. 5. formulam leg. *formulam*.

pag. 8. nonnulli leg. *nulli*.

pag. 9. rectius leg. *rectius*.

pag. 12 et 13. circa leg. *circa*.

pag. 14. praement leg. *praement*.

pag. 23. adeoque leg. *adeoque*.

p. g. eod. contrahentum leg. *contrahentium*.

pag. 26. proferunt, leg. *proferuntur*.

F

PRAE.

PRAENOBILISSIMO ATQVE CONSVLTISSIMO
DOMINO DOCTORANDO

S. P. D.

PRAESES.

Doctores excellere oportet moribus primum, deinde scientia, praecipiente IMPERATORE IVLIANO L. 7. C. de Professoribus et Medicis. Viroque igitur requisito satis instructus, Praenobilissime Domine CANDIDATE, Doctoris Honores mereris. Neque enim TIBI sufficit, honesto natum fuisse loco, lucem qui adspexisti Halae d. X. Februarii Anni MDCCXLII. PATRE vsus IOANNE LICHOTIO ad S. LAURENTIVM Pastore, ELBINGAE nato, qui studiorum causa et IENENSEM et HALENSEM aditis Academiis atque hic praeside E. D. ANTONIO PROFESSORE ORDINARIO THEOLOGIAE Dissertationem de Fide tanquam opere Dei summo publice cum applausu defendit, postea, principibus Academiis salutis, munus, quod dixi, sacrum suscepit, et per duodecim ita gessit annos, ut ipsius laudes, ceu veri haud fucatae probitatis exempli gregisque sui patris existit adhuc frequentissimae, MATRE inde natus DOROTHEA ELISABETHA, ex gente RICHTERIANA, quae iam in Saxonia floret: sed ut IPSE PARENTIS vestigia premas et TVAE TE inuoluas virtuti, esse TVVM, recte ratus es. Quamque enim OPTIMI PARENTES praematura morte infantiae TVAE erepti TE solum post se reliquerint sapientiae almae providentiae tutelae, quae vitam TVAM variis ereptam periculis sustinuit innumerisque exornavit beneficiis, cum TIBI tam felicem esse contigerit, ut extranea tutela, paternam exaequante, cura et amicitia come TVVM ingenium erectiorque indoles ad bonarum artium studia excitata. Bene quippe educatus, atque in Gymnasio civitatis nostrae LUTHERANO, inprimis VIRO

CLARIS-

CLARISSIMO DNO M. MILLERO RECTORE MERITISSIMO
operam nauante institutus, per sexennium Academicum non solum in
litteris humanioribus, sed etiam in Philosophia, Theologia tandemque
in Iurisprudentia solidissimorum DOCTORVM nostrorum et in hac
potissimum Ill. NETTELBLATII, et Excell. WESTPHALII, Op-
ponentis huius Dissertationis, ductu et institutione fruitus, ut ex quin-
quaginta diuersis acroasibus Academicis flores collegeris exquisitissimos.
Et cum artes fideliter didicisse non sinat mores esse feros: vitam ita
composuisti TVAM, ut morum integritate atque elegantia et multor
post TE reliqueris, et bonis omnibus sis commendatissimus. Vt igitur
melior TIBI nascatur occasio dotas istas egregias in gloriam DEI, et pro-
ximi aequae ac TVI ipsius salutem collocandi, ab Ordine INCLYTO
IVRE CONSULTORVM REGIAE huius FRIDERICIANAE nu-
per expetiisti TIBI DOCTORIS IVRIVM HONORES. Annuit
ILLVSTRIS ORDO desideris, diesque utriusque dicti sunt examini. Tenta-
mine itaque die XXI Maii praesentis anni rite peracto, in examine rigo-
roso die XXXI eiusdem mensis praescriptos textus, nempe c. Antigonus
I. X. de Pañis et L. Rem maioris pretii 2. C. de Rescindenda ven-
dit. scite resoluisi, scrutiniumque de super legitimum cum laude susti-
nuisti, adeo ut ad Dissertationem inauguralem pro Dignitate TIBI
decreta obtinenda suavis admittondus. Ex his facile augurari pos-
sum, quam feliciter snis ille coronaturus sit opus, praesertim cum
dissertationis inauguralis delineationem, quam TIBI dedi, ele-
ganter ipse perfeceris. Gratulor ergo TIBI cursum Academicum
rite exactum una cum eiusdem coronide. Gratulor TIBI decretos
HONORES, gratulor PATRIAE non minus quam FAMILIAE
TVAE decus ex vtrutibus TVIS, gratulor et mihi Candidatum
dignissimum amicumque integerrimum. Quod reliquum SVMMVM
NVMEN pia mente imploro, ut et coepta haec TVA et omnia TVA
consilia ita secundet, ut in suam gloriam, reipublicae emolumentum
TVA Mque salutem semper succedant; TE quoque obnixè rogo, et
me amare pergas. Vale. Dab. Halae Magdeburgicae ipsi Kalendis
Iulii A. O. R. MDCCCLXV.

PRAENOBILISSIMO ATQVE DOCTISSIMO
C A N D I D A T O

S. P. D.

IOANNES FRIDERICVS KRAVSE

POTENT. BORVS. REGI A CONSILIIS AVLIC. SENATVSQVE
HALENS. MEMBR.

Tenerrimus vereque paternus, quo erga TE ducor, CANDI-
DATE DILECTISSIME, amor, in tanto TIBI ap-
plaudentium numero, mutum me esse non sinit. Non equidem in laudes
TVAS excurram; nimium enim TE amo, quam ut, quae a me pro-
ficiuntur, encomia arctis se limitibus circumscribi patiantur. Gau-
dium unice, ex bene collocata cura redundans, hisce litteris publice
significare auctor. TVAM scilicet pueritiam, a nimis praematura
optimorum Parentum TVORVM sine duce relictam, meis consiliis
foui, ut, quantum in me, TErum mihi sane gratissimo affinitatis vin-
culo, situm erat, caucrem, ne in TE formando exornandoque quid-
quam desineret bonaeque institutionis commodis, quae longe ultra mol-
lissimam hanc aetatem sese extendunt, destitutus esses. Non dubita-
bam, hinc fore, ut inuentus TVA, animi TVI dotibus, quae egre-
giae TIBI sunt concessae, ita excultis, fructus demum ferat, quos et
TV et ego curae adhibitae praemia considerare possemus. Non exple-
visti certe, CANDIDATE PRAESTANTISSIME, sed super-
rasti plane de TE conceptam spem. Discendi enim cupiditate commotus
optimaeque cognoscens, quam manca saepe sint iuuenum de scientiarum
utilitate et praestantia iudicia, varias pertrastasti scientias, ut eam
tandem maxime seligere posses, quae ad rem TVAM plurimum face-
ret. Elegisti demum Iurisprudentiam eique tanta cum cura operam
dedisti, ut sollemnibus examimbus superatis, ab Illustri Iure Consultorum
Ordine dignus iudicatus sis, qui sionnis coroneris honoribus. Hos
TIBI ex animo gratulor. Fruere iisdem diu, felix, sanus meique
semper memor! Vale, de meo nunquam intermorituro amore certissime
persuasus. Dabam Halae d. III. Iul. MDCCCLXV.

CANDI-

CANDIDATO
PRAENOBILISSIMO ET DOCTISSIMO
AMICO HONORATISSIMO

S. P. D.

ERNEST. CHRISTIAN. WESTPHAL.

Perplacet mihi admodum illud hominum genus, quibus licet rara illa in hac seculi pauperie felicitas, ut per rei familiaris angustias ad stipendia in republica merenda, non cogantur et sapiens illa animi temporantia contigerit, ut quam parum momenti in magnificis ac splendidis nominibus ad veram dignitatem positum sit, peruideant, nolunt tamen per otium et ignaviam vitam illepide transigere, ingeniumque ad rubiginem prolicere, sed eam potius ineunt vitae rationem, ubi et honor absque invidia, et bene merendi studium absque strepitu, et decus venustasque coniuncta sint. Haec est imago, quam in TE, AMICE HONORATISSIME, expressam esse gaudeo. Litterarum illecebris inde ab ephebis captus, et inter has adulescentis, ex iisdem porro et iuventilis virilisque aetatis ornamentum dignissime petis. Nihil in industria TVA desiderari voluisti, quo ad iuvandam olim aliqua in parte rempublicam aptus fieres. Non abhorres ab administrandis publicis commodis, nec tamen cupido inest aut pruritus capeffendi rempublicam. Non ambis munera, unde rem facere aut victum quaerere possis, quo utroque non indiges. Mavis, ut TIBI debeat republica, quam TV illi.

gnitates illas in illustri loco pestas, in quibus solis par laboribus sudoribusque suis proemium quaerunt alii. Licuit mihi propius intueri illam TVAM indolem, quum ex quo ad Themidis aedya accessisti, me TIBI et familiarem elegeris et comitem. De ingenio testantur eae, quas intra tam modicum tempus comparasti, Legitimae Scientiae copiae, licet nunquam huic soli studium dicaueris, sed semper animum hanc inter et seueriorem illam humanioremque sapientiam, quam antea colueras, diuisim retinueris. De morum honestate et ingenuitate inter nostrates publice constat. Iam publico dexteritatis specimine insuntae litteris operae fructum comprobas, ut academicam, quae TIBI decreta est, dignitatem in indignum non conferri appareret. Gratulor TIBI istos profectus, gratulor decretos honores, gratulor virtutem, quae in TE sita est. Mibi gratulor TVAM amicitiam, quam praesentem cum iucunditate experior, praeteritam grata recordatione recolo, futuram expeto et praesagio. Magnopere rebus TVIS faueo, et ut diuissime ruleas, solidaque felicitate quam perfectissime utaris opto ex animo. Dabam Halae d. 3. Iul. 1765.

PRAE.

PRAENOBILISSIMO

ATQUE

PRAECLARE DOCTO

SVPREMAE IN IVRIS SCIENTITIA DIGNITATIS

CANDIDATO

DILECTISSIMO SVO ADFINI

M. I. O. CHRISTIAN FOERSTER

PHILOSOPHIAE PROFESSOR PVBL.

S.

Non est, nec esse mearum partium debet, ut in TE laudando sim
verbosior: impense autem laetor, quod omnis TVA vita melior
sit et securior testificatio virtutum TVARVM, quam quae sorte scriptio-
ni TVAE inaugurali in laudem TVAM adnecti possent. Pro meo vero
in TE amore, non possum facere quin TIBI ex mente amicissima felici-
ter quidem, sed non sine multis acrumnis finitum cursum academi-
cum gratuler, simulque TE obtester, ut quem ingressus es, cursum,
per omnem vitam prosequaris laudabiliter. Mature optimis TVIS
Parentibus orbatus, ita tamen egisti, ut ob morum honestatem et ob
diligentiam, quam a prima pueritia litteris impendebas, bonorum
omnium amorem TIBI conciliaueris. Formavit, cum nostrae orbis
Gymnasti alumnus adscriptus eras, TVAM adolescentiam et iuventu-
tem Clarissim. MILLERYS, cuius Viri institutione et paternis profecto
admonitionibus non solum ad studia academica praeparatus, sed et ad
totam vitam virtuti et religioni dicandam ita formatus es, ut ego
certe, quem Parentis nomine maiori iure venerari debeas, uti TV
quoque cum vere colis, sciam neminem. Ad academica studia adspi-
rans Theologiae et Philosophiae TE didicisti, hancque statim princi-
pem et potissimam TIBI fecisti scientiam, ita, ut eam aliquando
docendo bene de nostra academia mereri possis. Hac probe apud nos
cultu

ultra, tempestive vidisti, rectam demum eam esse philosophandi rationem, si cum recentiori et eorum scientia, quae veteres philosophati sunt, et cum omni eruditione litterae ab humanitate vocatae combinantur. Hunc in finem per integrum annum in academia Lipsiensi operam dedisti praesertim lectionibus ERNESTII. V. V. dum explicabat optimos latinitatis et graecitatis auctores, et amantissimi omnibus, qui ingenium amant, GELLERTI institutionibus, favorem quoque fere singularem plurimum Virorum, qui Lipsiam ornant, TIBI conciliavisti multosque fructus ex frequentiori aditu, qui TIBI ad illos benevole concessus erat, collegisti. Verum, praeter sanitatem a tenui aetate adeo imbecillum alius gravissimus, quo TIBI colludandum erat, morbus omne TVVM propositum, academiae TE dicandi, mutavit. Propterea, quo TE ad aliud civile officium recte praeparare posset, et ibi et hic Halae iuris scientiae denum operam dedisti, quae quidem omnis disciplina TIBI ita bene ad illam praeparato haud difficilis esse poterat, ut per brevius quoque tempus dexteritatem adeptus sis, summos in ipsa honores ambiendi. Hanc dignitatem ex animo TIBI gratulor, doleo autem, quod plura non permiserint TIBI, uti antea volebas, aliud adhuc philosophicum edere scriptum instar documenti TVAE in philosophia eruditionis. Deum precor, velit TVAM sanitatem firmiorem quotidie reddere, ut urbi nostrae et patriae optime inservire possis. Ita TVI honores TIBI TVISQUE eueniant feliciter, et mihi quippe homini TVI Studiosissimo maximo semper erunt gaudia. Vale et res TVAS ex voto age meque amare non intermitte. Dedi d. 1. Iulii 1765.

VIRO

V I R O
PRAENOBILISSIMO, ET DOCTISSIMO
IOANNI CHRISTIANO LICHOTIO

LAVREAM THEMIDIS PROPEDIEM QUTENTVRO
AMICO ET COGNATO SVO SVAVISSIMO

S. P. D.

FRIDERICVS WILHELMVS OCKEL I. V. D.

Summa cum voluptate admiror praesentia nostra tempora non satis laudanda et praedicanda, in quibus honores et dignitates solum modo ex meritis conferuntur. Nolo, VIR Praenobilissime in laudes TVAS incurere, et eruditionem in omnibus fere scientiis versatam commemorare, modestia TVA mihi et omnibus satis cognita retentus; id tamen dicere non erubescio, TE secutum esse vestigia Maiorum celeberrimorum. Recordor ex alta mente Virum Perilluosum Ernestum Tentzelium Consiliarium Rejiminis Moguntini I. V. D. et Prof. primar. quem in veneranda eius senectute, ego autem in iuuentute qua Rectorem Magnificum Almae Germanae et olim promotorem patris mei cognoui cum affectu satis amabili. Recordor scripta omnis Gentis Tentzelianae quam celeberrima quae in manibus eruditorum cum applausu evolvuntur. Illi Heroes TVI agnati ex Thuringia orti sunt. Hincce tramitem notilem et celeberrimum maiorum es persecutus. Proavus TVVS VIR ILLVSTRIS IOANNES CHRISTIANVS TENTZELIVS I. V. D. Consiliarium vestigalium Potentissimi Regis Borussiae, qui multis annis honoribus auctus, hic ibi summa cum laude vixit et floruit. Reliquit Ille filium dignissimum FRIDERICVM AVGVSTVM TENTZELIVM, olim Iudicem Legionis Borekianae, postea Consiliarium tributorum Potentissimi Regis Borussiae. Illi fuit dulces natale solum! nostra Hala fuit, ubi sedem fixit, quippe pro meritis suis in bello et pace praestitis a Potentissimo Illi munus Syndici huius Civitatis conferebatur, quo laboriosissimo munere functus est cum summo usque ad beatam mortem honore. Et quamnam fuissent speranda de eius meritis filio IVSTO TENTZELIO, verbi divini Ministro Legionis equestris Kiouensis.

G

Lacry.

Lacrymas fundere debemus! bello praeterito, febris acuta consecutus Deo Creatori suo redditus est. Auum TVVM CHRISTIANVM RICHTERVM etiam in cinere veneror, VIRVM eruditum, integrum, et piissimum ex gente patricia nobili ortum. Sed non sine lacrimis recordor discessus Parentum Tuorum amatissimorum in vigore et flore aetatis ereptorum. Reverendus TVVS pater IOANNES LICHTIVS Boruffo Elbingensis ex gente spectatissima natus a teneris S. S. Theologiae dilaeracrat, ideoque se contulit ad Almam Salanam Ienensem, ubi imprimis subfolia b. d. Buddaei frequentavit, ductus autem amore erga Theologos huius Fridericianae eruditione et pietate eminentes et celeberrimos Almam Salanam cum nostra commutavit et ita ad literas incubuit, et simul eruditione et humanitate plane singulari se commendavit, et in Pastorem Aedis Laurentianae Civitatis Neomarchicae vocatus fuerit; Munerisque suo ecclesiastico doctrina et rariori exemplo pietatis integritatis et beneficentiae erga egenos unice deditus sic coetui suo fuit in amore et deliciis, ut eius memoria nunquam sit peritura. Est itaque praematura eius mors dolor grauis et acerbissimus, sed providentiae divinae succumbendum est; neque ullus mortalis mortalitati potest resistere. Sane, si fieri poterit, ut eruditio, animi dotes et merita maiorum quasi iure hereditario aut fidei commissi Suis transferri possent, crediderim ea omnia in TE esse translata. Verum enim vero (est illud votum quamulti parentes et eruditi gausuri essent), inane, et vanum atque et nobis nihil aliud relictum est, quam propria arte et industria ascendere Parnassum. Istumque Parnassum inclytae nostrae Fridericianae ascendis in praesentiarum; et mearum partium est, TIBI honores virtute TVA, industria et eruditione dignissimos gratulari; gratulor etiam tibi qua cognato et omni genti Oeckeliana, cui per TE novi honores accedunt. Accipias igitur VIR Praenobilissime et Dilectissime, haec literas gratulatorias in tesseram nostrae amicitiae et cognationis. Ter optimum Terque Maximum Numen faxit TE ornamentum et decus patriae nostrae. Saltem et incolumem TE servet ad Nestorios usque annos! Vale Vige et Flore. Dabam Halae Salanae die 19. Junii 1765.

VIRO

V I R O
PRAENOBILISSIMO ATQVE DOCTISSIMO
IO. CHRIST. LICHOTIO
SVMMORVM IN IVRIS PROVINCIA HONORVM
CANDIDATO DIGNISSIMO

S. P. D.

IO. PETRVS MILLER.

Q uod adeo multi mei ordines homines de conditionis ex ipsius muneris nostri
magnis multisque molestiis gravibus plerumque et acerbis conqueruntur,
id, ut in multis ferendam sit, quibuscum scilicet agatur iniquius: in his ta-
men iniuria, cum in DEVM ipsum, tum in homines vacare non est existi-
mandum, quibus TVI similis, LICHOTI ORNATISSIME, si minus
plures, ac tunc tamen itemque aliter contigerint disciplinae suae olim alumni.
Quemadmodum enim qui arbores ferunt, non tam lucri sationes sunt, et vberes
dulcesque fructus ex omnibus exsurgunt: sed praenclavum iam operae pretium cen-
scent futurum, quasi singulae ex quincunce post longas spes in flores se inducentes
aliquam fertilitatem domino pollicentur: ita satie nobis quidem ingeniorum cultori-
bus videatur laborum nostrorum quasi quaedam usuram, quantumcumque ea
etiam sit, isto tempore percipisse. Quae quidem felicitas, (narrum vero cordacio-
res, vix maiorem hac dari) et aliquoties iam mihi contigit, et hodie tanta divi-
tio minere accidit, ut primum eam TIBI, deinde vero mihi debeam iure merito
que gratulari. Nam quem ante decem, et quid excurvis, annos Hallensis
Gymnasi provinciam in me suscipere, TV enim eras, qui mihi ita laudaverat
cum ab ingenio, tum a moribus, in tenella ista aetate tanto festinioribus, et in-
cundioribus, quanto in omni natura vernans ille flos vigor magis placet, et non me-
diocrem, quoties horti nostri quasi areolas, classes hystivarem, ex isto laetissimo flo-
re TVO voluptatem istius muneris mei percipere scirem. Adhuc vero virtus
ista TVA in dies laetius, et nemo fuit, quin his emicantibus in TE sapientias
optime.

oprimaque ad virtutem indolis luminibus impensus fueris gauisus, beatosque nos existimaret, quorum cura atque opera in tam caro capite exornando quotidie versaretur. Postquam vero ad me propius accessisti, ita probasti cum naturae felicitatem, tum, quod maius adhuc est, animi insignem probitatem merumque veritatem, ut TE, tanquam omnino meum reperirem. Quamquam enim aegre animus TVVS infirmita teneris corporis futuris sustinebatur, monendusque adeo placide et leniter a Medicis et a nobis ipsis eras, ut ardorem istius TVVM cursus quadam lenitudine temperares: non tamen committendum putasti, et TE quisquam nobili condiscipulatu antecederet. Ex quo factum est, ut et philisophica mathematica atque physica, quantum satis est in scholis, delibares, et in linguis maxime haud vulgarem TIBI copiam comparares: qui quidem facultate spero TE, VIR merito bonis omnibus CARISSIME, insigniter in legibus interpretandis adiutum iri. Nam ut in diuinis nostris Pandectis explicandis regnare bonus Grammaticus vere dicitur: ita non est dubitandum, quin idem existimari debeat de humanarum illarum interprete. LAREONI certe suo id laudis Gellium tribuisse, VLPIANO autem, PAVLO, CAIO, MARCELLO tuos tribuere successisse. Praeter haec vero in utraque lingua dicendi scribendique facultate conflectanda ratus ita fuisi, ut etiam publica huius laudis specimina cum plausu edideris. Sed ut haec fortassis in felici ingenio liberaliter inde a prima pueritia tractato non adeo sint demiranda: animi tamen TVAM constantem in DEVM pietatem et sensus ad omne verum decus quasi quamdam multitudinem ita amavit, necum vero optimus quisque amavit semper, ut cum aliis nominibus laudandus fueris, in haec tamen in exemplum ceteris commilitonibus visus nobis sis commendandus. Quare uno quasi ceterorum Collegarum meorum carissimorum, et maxime TAVSTII V. C. L. ore publice Gymnasio nostro talem auditorum gratulor, qui Iubilaeo hoc anno, insigni litterariae portici nostrae ornamentum sit conciliaturus. Maeste itaque TVO sis honore, tanquam publico virtutis TVAE praemio, atque impetrata hac de rep. bene merendi amplissima copia salus sis, et quae congruantibus bonis omnibus perfruere, ut intelligant omnes nostri iuvenes, non aliud aut tutius aut breuius ad veram animi felicitatem iter esse, quam quod ductibus Sapientia atque Pietate mature iuuenis christianus generoso animi imperu in gratiarum. Dat. Halae Magd. a. d. 3. Jul. c. 1810 ccc. xv.

MY

MY MUCH HONOURED FRIEND.

When, amidst those of Your Friends, who love and admire You, and who crowd in this Day, to give You Joy at Your taking the Doctoral Diadem, I see You crown'd with Laurels, that are due to Your Learning and to Your Personal merit, I can't possibly forbear joining with them at so charming a Sight in Their Acclamations. When the Glory of the Entreprize rises in proportion as the Obstacles, that did oppose it, were toilsome and hard to get over; when the End gloriously brought about, answers to the Fitness of Means, that have been employ'd, to attain it; I must needs acknowledge and commend Your having fulfilled Your Task, as a brave Man dos, that without Fear or Reasoning takes a heroical Resolution, which taken lays about him, and in Spight of the Difficulties, that offer'd to thwart his Desings, couragiously got through and gains his Point. When a great many at their first setting out, taken by the charming View of a successful Issue, are as they move on tired out, and by the Hardships, they encounter in their Way, disheartened, and by this very Reason fall short of hitting their Aim, You bravely overcame them, discharged Your Duty, and at Your Travel's End You see in a delightful Prospect before You rise the Temple of Honour, You are going to be introduced into. I congratulate You, my much esteemed Friend, I congratulate You, the Effects of Your Application, You now are reaping with full Hands! I bless with You that Providence, which spared Your Life and strengthened Your Health to let You see a wished for Issue of Your Toils. How often did I fear for Your Days, when repeated Fits of Disease seem'd to be forebodings of approaching Fate, and our YLife hung, as it were, doubtful over You. My Bowels did then yearn over You when I thought, that a Life should chance to be cut off in the midst of its Career, which might usefull to the World, and for that Reason I was tempted to wish, that Your Continuance in it, might be compounded with the taking away of many others, who spend it without aim or meaning. The religious Sentiments, which You always profess'd, to be the governing Principle of Your Conduct and of Your Agency, and which engaged in a friendly War in our

private Conversations (might I recall the Time)! If you shew'd with a becoming Warmth, will make You spend Your Life and Your Abilities in promoting the Glory of Your Maker in Subserviency to the World. Go on, Sir, and prosper! fulfill that ~~thing~~ ^{thing} ~~which~~ ^{which} You aimed at, and which will have so happy an Efficacy in brightening Your Crown! I count it, upon Recollection, the happiest Incident of my Life, and bless the Day, when Fortune has been so kind, as to favour me with an Occasion, to be acquainted with You, nay, to be thought worthy of Your Friendship. May this our Friendship continue for ever, and if possible, take new Engagements. I am far from doubting, but such a one, as ours was, founded upon Virtue, cemented by mutual Love and Esteem, ripening into a Tenderness and Sympathy of souls, must needs be lasting, nay, out-live Time itself. Once more, my Dear Friend be happy and prosper! Enjoy the Bliss of Your Parts and Learning, that qualify You for the most extensive Sphere of Usefulness, and with an entire Resignation to the Will of God, wait for the Calling of the LORD. I am from my whole Heart

MY MUCH HONOURED FRIEND.

Your

Lipzig
the 22. of May
1765.

most affectionate Friend
and humble Servant
John. Nicols Hübschmann
A. M.

VIRO

VIRO
CONSULTISSIMO AC DOCTISSIMO
SUMMORVM IN IVRE HONORVM
CANDIDATO DIGNISSIMO

S. D. P.
IOANNES LVDOVICVS GILBERT
OPPONENS.

Ruit in excidium et in tenebrosam triffenque iterum deoraditur barbariam, e cuius vultu vix caput extulit, ista veneranda, cui vitam viresque deuouimus, disciplina. Etenim oblanguit iam dudum et hoc aetate fere penitus extinctum est in animis eorum, qui arti legitimae se manciparunt, studium istud historicarum humaniorumque literarum, quibus neglectis, omnia habescant, quarumque lumine adempto non potest fieri quin densi caligine caecata obruantur. His quondam esse sunt in dispellendis tenebris Viri immortales, de quibus non nisi summa cum religione cogito, et qui per omnem vitam idem egerunt, ut pristinus, sed temporum iniuria amissus nitor, nauisaeque elegantia Iurisprudentiae restitueretur. Sed

Damnsu quid non inminuit dies?

Aetas parentum peior auis tulit

Nos nequiores, mox daturos

Progeniem viciiosam.

Etenim frustraneos ac inanes ignaua et proteruitas nostri seculi iam reddidit labores a maioribus nostris exantlatos. Quis enim, quateso, ex ingenti numero eorum, qui nomina inter sacerdotes Themidis profitentur, accedit ad genuinos virosque nostrarum doctrinarum fontes, maiorum opera reclusos? Iuuat eos ex coenosis lutosisque Glessatorum paludibus cognitionem Iuris haurire. Sic induit iterum ars nostra triffem illum ac squalidum habitum, quo incebebar, quum horrida Bartoli et Baldi voce fora scholaeque resonarent. Sed iam non diutius versabor in deploranda haec calamitate. Tecum enim, Vir consultissime, mihi res est, qui iam dudum nobilitorem viam ingressus es. Laudibus hoc efferrem, indolis TVAE dexteritatem, excellentes ingenii TVI doctores, et acquisitionem, cuius iam didisti documentum, eruditionem fultus celebrarem, nisi modestia TVA, qua omnium animos TIBI devincire soles, haec omnia me silere iuberec. Gratulor igitur TIBI potius, quibus merita TVA coronantur, fiamus in arte nostra honores. Is, penes quem summum est rerum arbitrium, fortunae, precor, quae suscepisti, et secunder successus. Ad splendidiore in dies TE prouebi inbeac bonorum dignitatumque gradus, ac dignissimis TVAS virtutes praenitis condecorari suat. Ita vale sospes, et incolamis, meque TVO favore exire non patiaris, qui TVI memoriam omni, quae fieri potest, obseruantia colam, quamdiu

seruorum

Fila trium patimur atra.

Dab. Halae d. II. Iul. MDCCCLXV.

VIRO

VIRO
PRAENOBILISSIMO, CONSULTISSIMOQUE
CANDIDATO
HONORVM DOCTORALIVM DIGNISSIMO

S. P. D.

I. F. V. KOENIG. OPP.

Quum aetas nostra tanta laboret et hominum litteratorum inopia, qui erectioris indolis honesto quodam laudis studio impulsus ad dignitatem in quavis praecipua eruditionis parte supremam contendant; TV certe, VIR PRAENOBILISSIME, laudabile proorsus de capessendis summis in utroque iure honoribus cepisti consilium. Plurimi deterrentur a conscendenda cathedra sublimiori locoque hoc rite defendendo consci sibi, quam parum versati sint cum in grauioribus disciplinis, tum in elegantioribus quoque literis, atque Latina, hem! pudet me dicere, oratione, sine qua nemo docti viri nomen meretur. TV vero, VIR CONSULTISSIME, dignitatem istam petis, quae TIBI, ut humanitate et doctrina excellis, optimo iure debetur. Gratulor igitur hanc, qua ornabere, fortunam, eiusque partem quandam, cum amicorum omnia sint communia, suavissimo tactus laetitiae sensu, vindicare tibi posse videor. Mentem quidem luculentius declarare angusti paginae limites prohibent. Interim ex animo precor, ut ista maiora in dies capiente incrementa diutissime fruaris, placidumque semper, aequalilem nullis malorum fluctibus perturbandum vitae cursum tenens extremam attingas senectutem. Ego vero TVVM amorem, studium, benevolentiam, mutuo iure amicitiae, cuius sanctissimam promitto fidem, a TE impensus efflogito. Vale. Dab. Halae ipsi Calendis Iulii MDCCCLXV.

OPP

ULB Halle
002 612 240

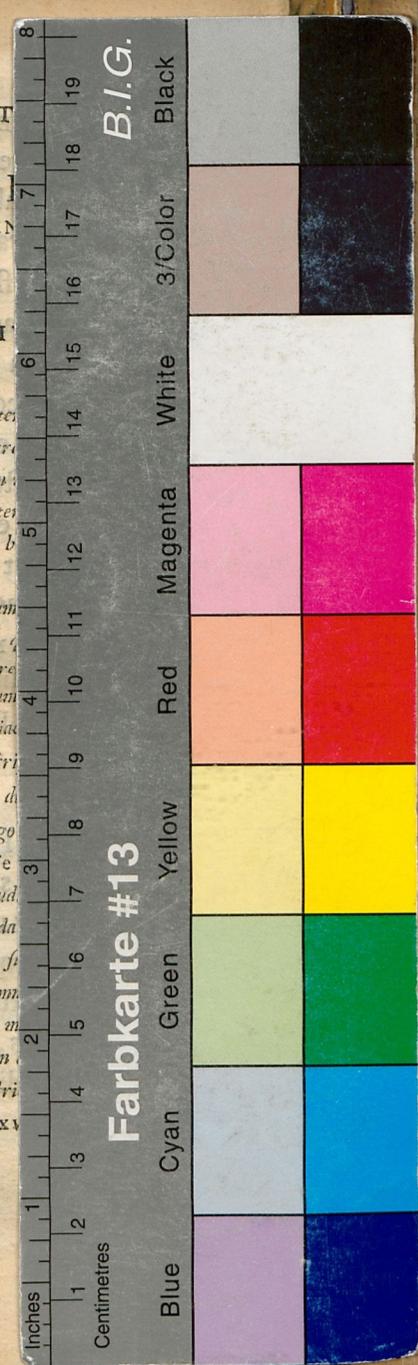
3

SL

B.I.G.

Farbkarte #13

Centimetres

Black
3/Color
White
Magenta
Red
Yellow
Green
Cyan
Blue

18

Q. D. B. V.
DISSERTATIO INAUGVRALIS IVRIDICA
QVA
PACTA
NON STRICTI IVRIS
SED
BONAE FIDEI ESSE
EVINCITVR.

1765
2
19

P 201

QVAM
IN REGIA FRIDERICIANA
EX DECRETO ILLVSTRIS ICTORVM ORDINIS
PRAESIDE
IOANNE TOBIA CARRACH ICTO
POTENTISSIMO PORVSSORVM REGI A CONSILIIS INTIMIS
ACADEMIAE REGIAE FRIDERICIANAE DIRECTORE
FACVLTATIS IVRIDICAE IN EADEM PRAESIDE ORDINARIO
ET H. T. DECANO,
PROFESSORE IVRIS PRIMARIO ETC.
PRO GRADV DOCTORIS
D. IVLII CIO DCCCLXX.
H. L. Q. C.
PVBLICE VENTILANDAM
EXHIBET
AVCTOR ET RESPONDENS
IOANNES CHRISTIANVS LICHOTIVS
HALENSIS.

HALAE MAGDEBVRGICAE,
LITTERIS IO. FRIDERICI ET FRID. AVG. GRVNERTORVM,

